ĮVYKIAI, PROBLEMOS, NUOMONĖS

A. Monkevičius: „Esate Lietuvos širdies dalis ir Lenkijos puošmena“ – **Petras Maksimavičius** 3
„Striukas bukas vokietukas šimtu rūbų apsirėdęs“ – **Jurgita Stankauskaitė** 13

MINĖJIMAI

KOVO 11-OJI - LIETUVOS NEPRIKLAUSOMYBĖS ATKŪRIMO DIENA

Punsko Kovo 11-osios licėjuje – **Viktorija Grigutytė** 5
Punsko savivaldybės vaikų darželyje – **Vida Jolanta Stankevičienė** 6
Seinų lietuvių „Žiburio“ mokykloje – **Seinų lietuvių „Žiburio“ inf.** 7
Kampuočiuose 7
Varšuvoje – **Onutė Valenskienė** 8
Ščecine 8
Alytuje – **Scholastika Kavaliauskienė** 9

KULTŪROS BARUOSE

„Atkurtai nepriklausomai Lietuvai – 30“ – **Petras Maksimavičius** 10
Etninio lietuviško darželio augalai Punsko ir Seinų valsčių sodybose. Įvadas – **Stasė Dapkūnienė, Vilija Snieškienė, Irma Maciulevičienė** 11
Išrinktos gražiausios 2018 metų knygos 15
Saga apie Lietuvą – **Lilija Valatkienė** 17

LAIŠKAI

Suvalkų trikampio žmonės, radę amžinąjį poilsį lietuvių kapinėse Kanadoje – **Vytautas Pečiulis** 19
Gimtasis kaimas – **Teresė Janušonienė** 22

IŠ MŪSŲ PRAEITIES

Apie poetą, partizaną Benediktą Labėną (1918–1949) – **Gintaras Lučinskas** 24

SKELBIMAI

Viršeliuose:
Medžių glėbyje (Valdo Žilionio nuotr.)
Kovo 11-osios minėjimas Punske (Darijos Vyšniauskienės nuotr.)

Redakcijos adresas:
16-515 Puńsk, ul. A. Mickiewicza 23
tel./faks. 87 5161 416
www.e-ausra.pl
ausra@o2.pl

Leidžia:
Lenkijos lietuvių draugija
16-500 Sejny, ul. Wileńska 9
tel./faks. 87 5162 125

Vyr. redaktorė – Irena Gasperavičiūtė
Redakcijos sekretorė – Alicija Krakauskienė
Stilistė, korektorė – Birutė Burdinaitė-Ołów
Techn. redaktorė – Aldona Jonušonytė

Korespondentai: Petras Maksimavičius, Eugenija Pakutkienė, Jurgita Stankauskaitė

Spausdino „Aušros“ leidyklos spaustuvė.

Numeris pasirašytas spaudai 2019-03-20.

Rankraščiai taisomi ir trumpinami redakcijos nuožiūra. Redakcijos nuomonė nebūtinai sutampa su autorių nuomone.

Lenkijos lietuvių draugijos sąskaita:
BS Sejny, ul. Powstańców Sejneńskich 1, 16-500 Sejny
Nr. 23 93540007 0000 0000 0198 0002
SWIFT / BIC kodas: POLU PL PR

RUCH S.A. vykdoma prenumerata
Spausdinto leidinio prenumeratą galima užsakyti tiesiogiai interneto tinklapyje www.prenumerata.ruch.com.pl. Kilus klausimų, prašom rašyti el. p. adresu prenumerata@ruch.com.pl arba skambinti „RUCH“ Klientų aptarnavimo centrui tel. 22 693 70 00 arba 801 800 803 (darbo dienomis 7–17 val.). Skambučio kaina priklauso nuo operatoriaus.

Zrealizowano dzięki dotacji Ministra Spraw Wewnętrznych i Administracji.

Ministerstwo Spraw Wewnętrznych i Administracji

Projektą iš dalies remia Spaudos, radijo ir televizijos rėmimo fondas (*parama 7000 eurų*).

SPAUDOS, RADIJO IR TELEVIZIJOS RĖMIMO FONDAS

Mieli skaitytojai!

Irena Gasperavičiūtė

Visų pirma sveikinu Jus su praėjusiomis šventėmis: Kovo 11-ąja, t. y. Lietuvos nepriklausomybės atkūrimo diena, bei kovo 16-ąją minima Knygnešių diena. Beje, antroji šventė, turint omeny unikalų pasauliniu mastu reiškinį, koks buvo knygnešystė, yra ne mažiau svarbi lietuvių tautai. Knygnešiai vedė mus į Vasario 16-ąją, o ši data visą sovietmetį išlikusi tautos atminty atvedė iki Kovo 11-osios, iki šiandienos Lietuvos. Toks istorinis tęstinumas. 2004 metais UNESCO knygnešystę įvertino kaip unikalią ir neturinčią pasaulyje atitikmenų. Beje, pačios sąvokos „knygnešys“ neįmanoma išversti į kitas pasaulio kalbas, nebent aprašomuoju būdu. Kodėl Knygnešių diena kovo 16-ąją? Tai Jurgio Bielinio, vadinamo knygnešių karaliumi, gimimo diena. Seinų lietuvių „Žiburio“ mokykloje šią dieną aštuntokai su mokyklos bibliotekininke Janina Macukoniene paruošė inscenizaciją – vysk. Motiejaus Valančiaus pokalbį su Jurgiu Bieliniu.

Šiame „Aušros“ numeryje rekomenduoju paskaityti straipsnių ciklo apie mūsų krašto gėlių darželius pradžią. Mokslininkės iš Lietuvos, keliavusios po Punsko ir Seinų valsčių lietuvių sodybas, stebėjo, fotografavo ir tyrinėjo mūsų šeimininkių auginamus augalus ir pasiūlė pasidalinti savo pastebėjimais su „Aušros“ skaitytojais. Labai džiugu ir įdomu.

Taip pat iš mūsų krašto kilęs Vytautas Pečiulis, gyvenantis Kanadoje, pasiūlė pasidalinti žiniomis apie Suvalkų krašto žmones, Kanadoje iškeliavusius Anapilin. Jį paskatino prisiminti tuos žmones Vėlinių koncertų tradicija ir „Aušros“ kertelė „Išėjusiems negrįžti“. Manau, kad ne vienas sužinosime apie mūsų pažįstamų likimą. Labai ačiū, gerb. Vytautai, už Jūsų idėją ir norą pasidalinti savo mintimis su „Aušros“ skaitytojais.

A. Monkevičius: „Esate Lietuvos širdies dalis ir Lenkijos puošmena“

Petras Maksimavičius

Lietuvos nepriklausomybės atkūrimo dienos – Kovo 11-osios – minėjimą tradiciškai surengė Punsko Kovo 11-osios lietuvių licėjaus bendruomenė. LR konsulato Seinuose ir Punsko licėjaus vadovybės kvietimu kovo 10 d. į Punską atvyko LR švietimo, mokslo ir sporto ministras Algirdas Monkevičius, LR ambasadorius Lenkijoje Eduardas Borisovas ir daug kitų garbingų svečių.

Prieš prasidedant šventiniams renginiams, licėjuje surengtas darbinis pasitarimas su LR švietimo, mokslo ir sporto ministro vadovaujamos delegacijos nariais bei Lenkijoje dirbančiais Lietuvos diplomatinių atstovybių vadovais. Licėjuje svečius pasitiko Lenkijos lietuviškų organizacijų, švietimo ir kultūros įstaigų bei Punsko savivaldybės vadovai.

Susitikimo metu Lenkijos lietuvių bendruomenės valdybos pirmininkė Jolanta Malinauskaitė-Vektorienė padėkojo Lietuvos Respublikos institucijoms ir ypač LR švietimo, mokslo ir sporto ministerijai už nuolatinę paramą Lenkijos lietuvių švietimo įstaigoms. Pasak jos, nepaisant to, kokioje santvarkoje šio krašto lietuviams teko gyventi ir kokiomis priemonėmis jie galėjo saugoti savo tautinę tapatybę, visuomet prioritetinis uždavinys buvo ir toliau išlieka lietuvių švietimas.

Tai patvirtino ir kiti susitikimo dalyviai. Lietuvių švietimas Suvalkų trikampyje formavosi labai specifiškai. Pirmosios lietuviškos mokyklos po II pasaulinio karo šiame krašte įsisteigė praėjusio amžiaus šeštajame dešimtmetyje, tačiau tik Punsko savivaldybėje. Seiniškiai savosios mokyklos laukė iki 2005 m., o Suvalkuose gyvenantys lietuviai jos vis dar laukia. Todėl šiuo metu mūsų krašte veikiančios lietuvių švietimo įstaigos labai skirtingos. Sudėtinga pavadinti tai lietuviškų mokyklų tinklu, kuris nusistovėjęs, ir visoms mokykloms galioja tos pačios veiklos taisyklės. Visų pirma atkreiptas dėmesys į tai, kad kiekviena mokykla veikia skirtingomis sąlygomis. Licėjų finansuoja Seinų apskritis, Seinų „Žiburį“ Vysk. A. Baranausko fondas, likusias dvi mokyklas – Punsko savivaldybė. Organizuojami ir fakultatyviniai užsiėmimai Suvalkų ir Seinų miestuose bei Seinų savivaldybėje. Vadinasi, daugeliu atvejų ne nuo valstybės institucijų, bet nuo vietos savivaldybės sprendimų priklauso mokyklos likimas.

Norėta atkreipti dėmesį į tai, kad labai sudėtinga prognozuoti lietuvių švietimo ateitį šiame krašte. Dažnai likimą lemia ne Lenkijos Švietimo ar Tautinių mažumų bei regioninės kalbos įstatymai, bet vietos savivaldybių tarybų rinkimai. Tai čia priimami sprendimai, kurioms mokykloms bus skirtas didesnis ar mažesnis finansavimas.

Vis daugiau finansinės paramos sulaukiama iš Lietuvos biudžeto. Tai, kaip pabrėžė susitikimo dalyviai, nežada nieko gero. Be šios paramos, kaip teigė „Žiburio“ mokyklos ir Vysk. A. Baranausko fondo atstovai, Seinuose lietuvių švietimas išnyktų. Trūksta aiškių ir vienareikšmių valstybės sprendimų, kurie nepaliktų

Susitikimo dalyviai

lietuvių tautinės mažumos švietimo likimo vietos savivaldybių valiai.

Kaip susitikimo metu pabrėžė Punsko savivaldybės viršaitis V. Liškauskas, jis ligi šių dienų prisimena priimtus sprendimus, kuomet Punsko savivaldybėje buvo uždarytos kelios lietuviškos mokyklos. Atkreipė dėmesį, kad savivaldybėms pavedama vykdyti vis daugiau uždavinių, tačiau jų vykdymui jos pačios turi rasti papildomų finansavimo šaltinių. Taigi brangiai kainuojantis švietimas nukenčia dažniausiai. Akivaizdu, kad tose savivaldybėse, kur tarybų nariai turi apsispręsti – skirti didesnį finansavimą lietuviškai ar lenkiškai mokyklai, sprendimai ne visuomet bus palankūs tautinei mažumai.

LR švietimo, mokslo ir sporto ministras A. Monkevičius pabrėžė, kad lietuvių švietimo klausimas yra prioritetinis Lietuvos valstybei, nepaisant, kur tie lietuvių vaikai begyventų: Lietuvoje, Lenkijoje ar Airijoje. Tačiau, pasak ministro, Lietuvos dėmesys šiame krašte gyvenantiems lietuviams buvo ir bus kitoks. Visada bus didesnė finansinė ir moralinė parama. Jo nuomone, nereikia tuo stebėtis. Tai lėmė istorinės aplinkybės. Ministras ragino naudotis Lietuvos artumu, siekti, kad kiekvienas šiame krašte augantis vaikas žinotų, jog jeigu norės, gali naudotis tuo, ką siūlo Lietuvos valstybė – siekti joje išsilavinimo, dirbti, gyventi, dalyvauti jos gyvenime. A. Monkevičius akcentavo, kad Lietuvoje labai daug galimybių siekti kokybiško išsilavinimo, dalyvauti europinio masto projektuose, mainų programose.

LR ambasadorius Lenkijoje E. Borisovas taip pat pažymėjo, kad lietuvių švietimo išsaugojimas šiame krašte yra prioritetinis, o Lenkijoje dirbantys Lietuvos diplomatai deda ir dės visas pastangas, kad čia gyvenantys lietuviai galėtų pajusti ir kuo daugiau pasinaudoti gerais ir pastaruoju metu gerėjančiais Lietuvos ir Lenkijos santykiais. „Čia gyvenantys lietuviai turi jaustis gerai. Kad taip būtų – tai ne tik Lietuvos, bet ir Lenkijos rūpestis“, – pabrėžė ambasadorius.

Susitikime kalbėta taip pat apie lietuvių švietimo ir kultūros centro kūrimo Suvalkuose klausimą. Lenkijos lietuvių bendruomenės valdybos pirmininkė Jolanta Malinauskaitė-Vektorienė prašė padėti Suvalkuose įkurti lietuvišką vaikų darželį, kuris vėliau galėtų peraugti į pradinę mokyklą. Svečiai patikino, kad šis klausimas jiems gerai žinomas ir siekiama šias suvalkiečių svajones įgyvendinti.

Pasibaigus darbiniam susitikimui, svečiai ir licėjaus bendruomenė dalyvavo šv. Mišiose Punsko bažnyčioje, kurios aukotos Lietuvos ir Kovo 11-osios lietuvių licėjaus bendruomenės intencija. Vėliau Punsko lietuvių kultūros namuose vyko nuotaikingas koncertas, kurį parengė licėjaus mokiniai ir jų mokytojai.

***

Pasibaigus koncertui, su Punsko savivaldybės viršaičio pavaduotoju Jonu Vaičiuliu diskutavome apie Punsko licėjaus fenomeną. Mūsų nuomonės sutapo. Kiekvienais metais pasiklausius Punsko licėjaus mokinių paruošto koncerto atrodo, jog kitais metais, kai iš šios mokyklos vėl iškeliaus nauja abiturientų laida, jau niekada tokių talentingų žmonių scenoje nepamatysime. Nebematysime Birutės, Luko, Simonos, Sigito, Arnoldo, Ievos, Kornelijos, Ingos, Vytauto, Gabijos, Mato... Paminėti vardai atsitiktinai pasirinkti. Sunku būtų juos visus išvardinti. Ne tiek tai šiandien svarbu. Tačiau kiekvienais metais pamatome naujus talentus: Gražiną, Rasą, Aldoną, Igną, Ireną, Živilę, Tomą, Vaivą... Ir tai tęsiasi jau keliasdešimt metų, nuo pat licėjaus įkūrimo dienos. Ar tai Punsko licėjaus mokytojų nuopelnas? Be jokios abejonės, taip. Tačiau tai taip pat Birutės, Luko, Živilės, Alicijos, Irenos, Jono, Alvydo, Gedimino ir Ievos nuopelnas. Tai jie, baigę Punsko licėjų, įgiję inžinieriaus, ūkininko, kultūrologo, mokytojo, gydytojo, statybininko, policininko ar žurnalisto profesijas, savo vaikus auklėti patiki Punsko Kovo 11-osios licėjui. Tai jie sudaro mūsų lietuvių bendruomenės branduolį. Ar čia tik patriotizmo išraiška? Nežinau. Punsko licėjuje, kaip ir kiekvienoje vidurinėje mokykloje, visų pirma reikia daug mokytis. Kaip atsirado tie talentingi Punsko licėjaus mokiniai, apie kuriuos kalbėjomės su Jonu Vaičiuliu? Paprastai. Jie šiek tiek daugiau arba žymiai daugiau, sunkiau ir ilgiau negu jų bendraamžiai kitose mokyklose mokėsi, repetavo, dalyvavo...

Kovo 11-oji - Lietuvos nepriklausomybės atkūrimo diena

Punsko Kovo 11-osios licėjuje

Viktorija Grigutytė

2019 m. kovo 10 d. Punske vyko Lietuvos nepriklausomybės atkūrimo dienos minėjimas. Šventė prasidėjo šv. Mišiomis Punsko bažnyčioje, kurias atnašavo kun. Česlovas Baganas (Czesław Bagan) ir kun. Marius Talutis. Mišioms baigiantis sugiedotas Lietuvos himnas.

Po pamaldų Punsko lietuvių kultūros namuose vyko iškilmingas koncertas, kurį surengė Kovo 11-osios licėjaus mokiniai ir mokytojai. Pirmieji scenoje pasirodė licėjaus smuikininkai. Nuskambėjus muzikinei kompozicijai buvo sugiedota „Tautiška giesmė“. Atvykusiuosius į minėjimą pasveikino mokyklos direktorius Alvydas Nevulis. Prasidėjo pagrindinė renginio dalis.

Į sceną įžengusi „Šalčios“ grupė (vadovė Asta Pečiulienė) sušoko liaudies šokius „Agotėlė“ ir „Polka“. Energingam pasirodymui pasibaigus skambėjo pirmokės Gabijos smuiku atliekama melodija. Jai fortepijonu pritarė chorvedys Dainius Pavilonis. Po to scenoje pasirodė licėjaus abiturientai. Jie koncerto repertuarą papįvairino skambiais eilėraščiais, jaunatviška daina „Ant pasaulio krašto“ ir tradiciniu išleistuvių šokiu „Gailingiu“. Netrukus prisijungė maestro Dainiaus Pavilonio vadovaujamas licėjaus choras „Pašešupiai“. Fortepijonu skambino koncertmeisteris Raimundas Martinkėnas.

Triukšmingomis ovacijomis išlydėtus choristus scenoje pakeitė šokių sambūris „Šalčia“. Sušokti du šokiai: „Iki paryčių“ ir „Kol jauni“. Vėliau parodyta poetinė kompozicija, po kurios moksleivis Adrijonas atliko smagų kūrinį akordeonu.

Koncertui pasibaigus, į sceną pakviesti garbingi svečiai: Lietuvos švietimo, mokslo ir sporto ministras Algirdas Monkevičius bei LR ambasadorius Lenkijoje Eduardas Borisovas. Šventę užbaigė finalinė choro daina „Vandenynai“. Jos žodžiai „Aš jau ne lašas jūroje, o jūra manyje“ išryškino renginio temą ir akcentavo programoje pavartotą vandens simboliką.

Sveikiname Lietuvą su jos 29-uoju gimtadieniu. Tikimės, kad dar ilgai galėsime minėti jos laisvę, pasitelkdami pakilią koncerto nuotaiką.

Darijos Vyšniauskienės nuotr.

Punsko savivaldybės vaikų darželyje

Vida Jolanta Stankevičienė

Iš darželio archyvo

Kovo 11-ąją Lietuvos Nepriklausomybės atkūrimo dieną iškilmingai paminėjo Punsko darželio vaikučiai. Į mūsų šventę „Dainoje ir žody – Lietuva“ atvyko svečiai iš Vidugirių ir Seinų „Žiburio“ darželio.

Pradžioje sugiedotas Lietuvos himnas. Svečiai gražiai padainavo ir pašoko. Visi lietuviškų grupių vaikučiai parodė meno programėlę. Jie šoko, dainavo, deklamavo eilėraščius apie tėvynę. Programėlės pabaigoje visi šventės dalyviai atsistojo ir kartu sudainavo „Žemėj Lietuvos ąžuolai žaliuos“. Iš geltonos, žalios ir raudonos spalvų popieriaus vaikai iškirpo daug širdelių, parašė savo vardukus ir kartu su svečiais darželio koridoriuje užpildė trispalvę vėliavą, kuri simbolizuoja laisvę ir meilę tėvynei Lietuvai.

Kovo 11-oji – tai labai svarbi diena Lietuvai. 1990 metų kovo 11-ąją atkurta Lietuvos Nepriklausomybė. Tą dieną Lietuvos Respublikos Aukščiausioji Taryba paskelbė aktą „Dėl Lietuvos nepriklausomos valstybės atstatymo“. Tai labai svarbus dokumentas visiems lietuviams. Aktas skelbė, kad Lietuva vėl laisva. Sugrąžintas Lietuvos valstybės pavadinimas, atkurtas ir patvirtintas herbas, vėliava, lietuvių kalba pripažinta valstybine. 1992 metų spalio 25 dieną išrinktas Lietuvos Seimas, priimtas svarbiausias dokumentas – Lietuvos Respublikos konstitucija.

Valstybinės šventės – puiki proga prisiminti Tėvynės nueitą kelią, apibendrinti nuveiktus gerus darbus. Nepriklausomybės dieną visi pagerbiame laisvės atgavimą, prisimename skausmą ir gedulą kovojant už laisvę. Nepriklausomybės atgavimą svarbu minėti ne tik kiekvienam Lietuvos piliečiui, bet ir visiems lietuviams, gyvenantiems įvairiose pasaulio šalyse. Karai ir kitos negandos dalį lietuvių išblaškė po tolimas šalis, bet jie ir svetur gyvendami nepamiršo Tėvynės, išmokė savo vaikus gimtosios kalbos. Lietuvių tauta nuo seno garsėja gražiomis liaudies dainomis, margais audiniais, medžio drožiniais. Švęsdami Kovo 11-ąją, prisiminkime tikrąsias vertybes: laisvę, tikėjimą, tiesą, bendrystę ir Tėvynės meilę. Kaip yra pasakęs Justinas Marcinkevičius, „prie knygos, prie savo kalbos ir rašto lenkiamės lyg prie šventosios ugnies: tiktai augdami auginame ir augame“.

Kiekvieno lietuvio pareiga gerbti savo Tėvynę. Dėl laisvės visais amžiais daug kovota, daug kentėta, daug kilnių gyvybių paaukota, daug kraujo pralieta, bet lietuviai pasiekė savo didįjį tikslą: išlaisvino savo tautą iš tarnavimo kitoms tautoms, įkūrė ir sutvarkė savą valstybę – Lietuva tapo nepriklausoma. Todėl didvyrių kova dėl Lietuvos laisvės ir šiandien yra giliai prasminga. Pasaulyje daug gražių šalių ir miestų, tačiau žmogui pati nuostabiausia ir gražiausia ta žemė, kurioje įleistos jo šaknys. Ta žemė – jo namai, ta žemė – jo Tėvynė. Tėvynės laukų ir girių kalba surašyta knygose, ji žmonių lūpose, darbuose. Kuo labiau stengsiesi pažinti savo tėvų, senelių, prosenelių kraštą, kuo dažniau vartysi jo istorijos lapus, kuo giliau pajusi lietuviškos dainos ir pasakos grožį, tuo labiau norėsi visas jėgas skirti savo Tėvynei, kuri yra mažytė didelio pasaulio dalis. Tai žmogaus pasididžiavimas ir neįkainojamas turtas.

Seinų lietuvių „Žiburio“ mokykloje

Seinų lietuvių „Žiburio“ inf.

Irenos Gasperavičiūtės nuotr.

Kovo 11-ąją mokiniai ir mokytojai atėjo apsirengę Lietuvos vėliavos spalvomis: vieni geltonai, kiti žaliai, dar kiti raudonai. Po dviejų pamokų visa mokykla susirinko mažojoje sporto salėje. Sugiedojome „Tautišką giesmę“, o mokyklos direktorius Algirdas Vaicekauskas pasveikino su gražia šventė. Atkreipė dėmesį į Lietuvos himno žodžių prasmingumą, ragino, kad įsiklausytume į juos.

Po to pasidalinę į šešias grupes visi dalyvavo žinių apie Lietuvą viktorinoje. Septintokai, paruošę klausimus, viktorinos metu buvo komisijos nariai. Klausimai buvo susiję su Lietuva. Reikėjo žinoti Lietuvos himno pavadinimą ir jo autorių, koks didžiausias tėvynės ežeras ar aukščiausias kalnas. Taip pat buvę vaizdinių klausimų: reikėjo atpažinti žymius pastatus ar žinomus Lietuvos žmones. Pasirodo, mokinių žinios apie Lietuvą visai neblogos. Nugalėjo Adrijono grupė, bet tikrieji laimėtojai buvo išmintis ir draugystė!

Po viktorinos visi vaišinomės vaisiais – mokykla nupirko slyvų, vynuogių, ananasų, bananų, mandarinų ir kriaušių. Tad šįsyk šventė buvusi netipiška.

Po renginio nuvykome į Kampuočius prie Kovo 11-osios paminklo, kur dalyvavome tradiciniame visų lietuviškų mokyklų minėjime.

Kampuočiuose

Nadijos Maksimavičiūtės nuotr.

Jau tradiciniu tapęs renginys į Kampuočius sukvietė lietuviškų mokyklų mokinius, mokytojus, Punsko valsčiaus ir Seinų apskrities valdžios bei lietuvių organizacijų atstovus, vietos gyventojus. Nešini Lietuvos ar savo mokyklos vėliavomis prie akmens išsirikiavo Seinų lietuvių „Žiburio“ mokyklos, Punsko Kovo 11-osios licėjaus, Punsko Dariaus ir Girėno pagrindinės mokyklos ir gimnazijos, Vidugirių pagrindinės mokyklos mokiniai.

Vėliavas blaškė nuo Kampuočio ežero atklydęs žvarbus vėjas, o iš jo atpūsto debesies pabiro snaigės. Žiema kovėsi su pavasariu. Buvo šalta, todėl ne visi mokiniai išdrįso apsirengti tautiniais drabužiais.

Mokiniams pradėjus dainuoti, nepaisant gamtos išdaigų, visų širdys ėmė atšilti. Sušildė ir LLD pirmininko Algirdo Vaicekausko sveikinimo žodžiai bei šios vietos savininko Juozo Pečiulio pasisakymas. Po neilgos meno programėlės visi pakilios nuotaikos sugrįžo tęsti šventės savo bendruomenėse ar šeimose.

Varšuvoje

Onutė Valenskienė

Iš asmeninio archyvo

Šių metų kovo 8-oji buvo kitokia. Ne tik moterų pagerbimo diena, ne tik eilinis penktadienis... Mums, suvalkiečiams, tai buvo pirmųjų rimtų gastrolių diena. Linksmas artistų būrys išvykome į Kovo 11-osios minėjimą Lietuvos ambasadoje Varšuvoje. Dovanų vežėme dainų, eilių ir grakščių žingsnių pynę.

Geltonas mokyklinis autobusiukas, vairuojamas šaunaus Dariaus, skuodė per kaimus ir miestelius į sostinę. Pakeliui stebėjome pirmus pavasario atodūsius. Arnoldas visoms moterims ir merginoms padovanojo gėlių ir saldainių.

Ambasadoje laukė mūsų vaišių stalas. Tačiau prieš koncertą persivalgyti nepatartina. Šiek tiek užkandę ir atsigėrę kavos pradėjome ruoštis, puoštis ir jaudintis.

18 val. jaukioje žiūrovų prisipildžiusioje ambasados salėje nuskambėjo Lietuvos valstybinis himnas. Sveikinimo žodį tarė gerbiamas ambasadorius Eduardas Borisovas. Drauge atidarėme menininkės Marijonos Sinkevičienės tekstilės darbų parodą „Atmintis“. Apie ją papasakojo pati autorė bei parodos kuratorė Gabrielė Kuizinaitė. Tekstilės darbai puikiai susipynė su koncertine dalimi „Geltona, žalia, raudona“ (koncertas pirmą kartą buvo parodytas Vasario 16-osios proga Suvalkuose). Pagarba trispalvei tą vakarą buvo jaučiama visų susirinkusiųjų širdyse. Eilės, dainos ir šokis nupiešė gražų Lietuvos peizažą, kurio būdami svetur dažnai pasigendame. Tikimės, kad bent trumpam priartinome susirinkusiems Tėvynę.

Po meno programos smagiai pabendravome su ambasadoriumi, ambasados darbuotojais ir žiūrovais, kurie palepino mus geru žodžiu ir pagyrimais.

Jolantos, Alicijos ir Arnoldo prieglobstyje puikiai praleidome dieną. Ačiū visiems geros valios žmonėms už mums skirtą laiką, paskolintus rūbus, transportą ir palaikymą.

Laukiam nesulaukiam, kada vėl kur nors važiuosime...

Ščecine

Iš asmeninio archyvo

Kovo 14 d. Ščecine (ukrainiečių patalpose) kartu paminėtos Vasario 16-oji ir Kovo 11-oji. Minėjime dalyvavo 22 žmonės. Atvyko ir garbingų svečių: Lietuvos Respublikos ambasadorius Lenkijoje, garbės konsulai, vaivada bei svečiai iš Lietuvos.

Pirmiausia susitikta su Ščecino miesto prezidentu, vėliau su Myslibužo valdžia. Buvo aptarti Lietuvos ir Lenkijos santykiai. Nutarta tęsti bendradarbiavimą, rūpinantis Dariaus ir Girėno paminklu Pščelnike.

Alytuje

Scholastika Kavaliauskienė

Iš asmeninio archyvo

Suvalkų ansamblis „Ančia“ su vadovu Vytautu Batvinsku

Kovo 9-ąją, šeštadienį, Alytaus apskrities literatų klubo „Tėkmė“ literatai susirinko į Alytaus Šaulių namus paminėti istorinę Kovo 11-ąją, 1990 m. įkeltą į Lietuvos valstybingumo raidą dėl Lietuvos nepriklausomos valstybės atkūrimo.

Kalbant apie atkuriamą nepriklausomos valstybės gyvenimą, kai oficialiuose pavadinimuose ir ženkluose matėsi nemažai dvasinių ir politinių reikšmių, siekiant vartoti vienintelį oficialų valstybės pavadinimą „Lietuvos Respublika“, vertėjo prisiminti, kaip buvo pasiektas nepriklausomybės atkūrimas, kaip buvo tvirtinama, kad mylintieji Lietuvą nuoširdžiai dirbs, kurdami saugią ir turtingą savo šalies ateitį. Labai svarbu krašto gerovę kurti ne skambiais žodžiais, o gražiais ir prasmingais darbais.

Labai išsamiai, minėdamas svarbias datas ir svarbius Lietuvai įvykius, pakalbėjo puniškis Juozas Krušinys, buvęs ilgametis istorijos mokytojas. Buvo įdomu išgirsti, kaip kas balsavo tomis lemtingomis Lietuvai dienomis, nes kai kurias pavardes jau baigiame pamiršti... O pamiršti nereikėtų nieko... Ir beveik visi kalbėjo apie dvi istorines dienas – kovo 10 ir 11, kai 124 deputatai, balsuodami už Aktą, patvirtino Lietuvos nepriklausomos valstybės atkūrimą.

Lietuvos tremtinių ir politinių kalinių sąjungos atstovas Zigmas Bartkus taip pat pasveikino susirinkusius su šia visiems labai svarbia diena. Jis grįžo prisiminimais į neramius pokario laikus: į tremčių baisumus, kuriuos ir jam vaikystėje teko patirti, į pokario partizaninės kovas, į nepamirštamus Sąjūdžio metus. Pasidžiaugė šia diena, Lietuvos trispalve, šypsenomis žmonių veiduose...

Literatų klubo „Tėkmė“ organizuotame Kovo 11-osios minėjime dalyvavo Alytaus miesto savivaldybės tarybos narys Povilas Labukas.

Kovo 11-oji išliks visada data, Lietuvai reiškianti Nepriklausomybę, laisvę, išsivadavimą iš 50 metų trukusios okupacijos. Tokia pakilia dvasia ir nuotaika ir skambėjo literatų skaitomos eilės. Eilėse buvo ne vien Kovo 11-osios paminėjimas, jose buvo meilė savo Tėvynei, žavėjimasis savo krašto gamta ir žmonėmis, tikėjimas ateitimi... Kai kurie eilėraščiai skambėjo tiesiog kaip priesakas saugoti atgautą Nepriklausomybę ir laisvę.

Savo kūrybą skaitė ne vien klubo „Tėkmė“ literatai. Viešnios iš Suvalkų (Lenkija) lietuvių klubo „Vienybė“ Onutė Virbylienė ir Genovaitė Pečiulytė taip pat pateikė savo eilių. Onutė Virbylienė yra Lenkijos lietuvių draugijos Suvalkų skyriaus pirmininkė. Ji dar paskaitė dėl staiga užklupusios ligos negalėjusio atvykti poeto Prano Sovulio eilėraštį, skirtą Lietuvai.

Iš Suvalkų atvažiavo ir gražus vokalinis ansamblis „Ančia“, kurio vadovas Vytautas Batvinskas. Svečiai paskatino visus dainuoti ne dabartines, o senąsias patriotines lietuviškas dainas. Šventinę nuotaiką palaikė ir „Tėkmės“ literatės Ramutės Biesevičienės sukurtos ir jos atliekamos dainos. Plojimų dainininkams klausytojai negailėjo...

Marijampolės literatų klubo „Sietynas“ atstovai taip pat kalbėjo apie Kovo 11-osios svarbą ir paskaitė labai prasmingų Lietuvai skirtų eilėraščių. „Sietyno“ pirmininkas Ričardas Jurgelevičius dar ir dainavo su ansambliu „Ančia“, tuo tarsi pabrėždamas, kad esame viena tauta – lietuviai, ir visai nesvarbu, kad mus skiria valstybinė siena.

Savo kūrybos eiles skaitė klubo „Tėkmė“ literatai: Palmyra Pracuvienė, Mudita Makaveckienė, Romaldas Zabulionis, Albinas Rauličkis, Irena Malmygienė, Scholastika Kavaliauskienė, Alfonsas Mekionis, Petras Miliūnas, Milda Zaveckienė, Janina Žukaitienė.

Renginį vedė Alytaus literatų klubo „Tėkmė“ pirmininkė Emilija Krušinienė ir literatas Alfonsas Mekionis.

Pabaigoje prašosi Muditos Makaveckienės gražia mūsų dzūkų tarme skaityto jos kūrybos eilėraščio posmelis:

Tavį aš nigdi neaplaisiu,
Tau dzyrbsiu, rankų nenulaisiu,
In jokį kraštų nemainysiu, –
Ca aš žydėsiu, ca nuvysiu.
Tu, Lietuvėla – mano, mano...
O aš, slūgute, – tavo, tavo...

„Atkurtai nepriklausomai Lietuvai – 30“

PETRAS MAKSIMAVIČIUS

Artėjant Lietuvos nepriklausomybės atkūrimo 1990 metais jubiliejui š. m. kovo 7 d. LR konsulato Seinuose ir Trakų istorijos muziejaus pastangomis Lietuviškoje menėje Seinuose atidaryta šiems įvykiams atminti skirta paroda.

Parodoje pristatomos svarbiausios atgimstančios Lietuvos asmenybės (Kovo 11-osios akto signatarai, prezidentai) bei įvykiai („Baltijos kelias“, Sąjūdžio įkūrimas). Lankytojai galės pamatyti aukščiausių Lietuvos valstybinių apdovanojimų nuotraukas, susipažinti su sporto pasiekimais, sužinoti, kaip litas tapo pagrindine atsiskaitymo Lietuvoje valiuta ir kt.

Petro Maksimavičiaus nuotr.

Petro Maksimavičiaus nuotr.

Parodos atidarymo metu Trakų istorijos muziejaus direktorius Virgilijus Poviliūnas pabrėžė, kad dėl įvykių gausos buvo labai sudėtinga atrinkti ir parodyti atgimstančios Lietuvos gyvenimą. Tačiau jis tikisi, kad Trakų istorijos muziejus ateityje Seinuose surengs dar ne vieną parodą ir taip prisidės prie Lietuvos istorijos kaimyninėje šalyje pristatymo ir populiarinimo.

Seinų miesto vadovas A. Novalskis (A. Nowalski) padėkojo už parodos surengimą ir pasidžiaugė įvairiomis LR konsulato Seinuose iniciatyvomis, kurios skatina lietuvių ir lenkų dialogą. Kreipdamasis į mokinius ragino rūpintis Seinais, nepaisant to, ar jų gimtoji kalba yra lenkų, ar lietuvių. „Seinai tai jūsų miestas“, – sakė Seinų burmistras. Pabrėžė, kad praeityje lietuvių ir lenkų bendravimas Seinuose būdavo sudėtingas, tačiau šiuo metu padėtis visai kita. „Tampame tikrais europiečiais“, – teigė burmistras.

Seinų parapijos klebonas kun. Z. Bzdakas (Z. Bzdak) kalbėjo apie laisvės kainą, kurią tiek Lenkijai, tiek Lietuvai teko sumokėti atkuriant nepriklausomas valstybes. Pabrėžė, kad abiejų tautų puoselėjamos ir ginamos vertybės yra tokios pačios. Tai Dievas ir Tėvynė. Linkėjo Lietuvai ir lietuviams niekada neprarasti tikėjimo ir didžiuotis savo valstybe.

Parodos atidaryme dalyvavo Seinų miesto bei apskrities vadovai, Seinų parapijos klebonas, Lenkijos lietuvių bendruomenės valdybos pirmininkė, nevyriausybinių organizacijų atstovai, Punsko Kovo 11-osios lietuvių licėjaus ir Seinų „Žiburio“ mokyklos mokiniai bei mokytojai.

Paroda parengta lietuvių ir lenkų kalbomis. LR konsulatas Seinuose kvietimus lankyti parodą išsiuntė visoms Seinų apskrities mokykloms, kad Lietuviškoje menėje mokytojai galėtų surengti istorijos pamoką, supažindinančią su Lietuva.

Etninio lietuviško darželio augalai Punsko ir Seinų valsčių sodybose. Įvadas

Stasė Dapkūnienė, Vilija Snieškienė, Irma Maciulevičienė

Etniniu laikomas darželis, kuris susijęs su kuria nors tauta. Šiuo atveju – su lietuvių. Tai tautinio kultūros paveldo dalis. Lietuvos ir Lenkijos pasienis – sudėtingą istoriją turinti teritorija. Ilgą laiką kraštas buvo konfliktų tarp vokiečių, lenkų, rusų ir lietuvių vieta. Tokios istorinės peripetijos nenubrėžė brūkšnio vertinant gyventojų buitį vienoje ir kitoje sienos pusėje. Nuo 1920 metų dalis šios teritorijos priklauso Lenkijai. Tai teritorija, kurios nebuvo palietusi sovietinė kolektyvizacija ir sodybos buvo perduodamos iš kartos į kartą. Priešingai negu pasieny Lietuvos pusėje. Kokių augalų ir kokiose sodybose ieškoti, padėjo Lietuvoje 2010 metais išleista Zigmanto Gudžinsko knyga „Tradiciniai Lietuvos darželių augalai“, 2015 metais pasirodęs Gražinos Žumbakienės leidinys „Senieji Lietuvos gėlių darželiai. Kvapnūs, puošnūs, gydantys“ bei pažintis su Lietuvos liaudies buities muziejaus archyvine medžiaga ir būdingais Lietuvos etniniams regionams augalais. Pasak G. Žumbakienės, kuri tarpukariu yra aplankiusi ir Punsko valsčiaus sodybas: „Gėlių darželį lietuviai sodino prie gyvenamo namo. Lysvelių kraštus tvirtino akmenukais, vytelėmis, augalais, velėnomis. Iki Pirmojo pasaulinio karo lysvelių planas buvo neįmantrus: pagal tvorelę sukasdavo pailgas lysveles, o centrinės lysvelės buvo apvalios ir keturkampės. Tarpukaryje jau kasė įvairesnes lysveles – širdelės, rombo, mėnuliuko formos. Moterys, besidžiaugdamos atgauta Lietuvos nepriklausomybe, darė ir valstybingumo ženklų formos lysveles: Gedimino stulpus, Šaulio ženklą, Vyčio kryžius.“

Augalų genų banko, priklausančio Lietuvos Respublikos aplinkos ministerijai, iniciatyva buvo sukomplektuota darbinė grupė sodybų darželių inventorizacijai: dr. Vilija Snieškienė, Vytauto Didžiojo botanikos sodo mokslo darbuotoja; Irma Maciulevičienė, Veisiejų regioninio parko direkcijos vyriausioji specialistė, ir dr. Stasė Dapkūnienė, Augalų genų banko vyriausioji specialistė bei Vilniaus universiteto botanikos sodo mokslo darbuotoja. Inventorizuoti

Etninio gėlių darželio lysvelių kraštų tvirtinimas akmenukais

Etninio gėlių darželio lysvelių kraštų tvirtinimas akmenukais ir augalais

Etninio gėlių darželio lysvelių kraštų tvirtinimas plytomis

Etninio gėlių darželio lysvelių kraštų tvirtinimas vytelėmis

Etninio gėlių darželio lysvelių kraštų tvirtinimas vytelių pynimais

Etninio gėlių darželio lysvelių kraštų tvirtinimas velėna

augalai 36 lietuviškose sodybose. Tarp jų 12 sodybų Punsko valsčiuje (9 sodybos 2017 ir 3 sodybos 2018 metais) ir 6 sodybos Seinų valsčiuje (2018 metais). Inventorizuotose sodybose rastos 394 augalų rūšys. Apie 18 procentų (70 rūšių) iš jų sudarė laukiniai (vietiniai) Lietuvos floros augalai, o kiti – ateiviai (introducentai) iš kitų kraštų. Tie augalai, kurie pritapo augti esamomis klimato sąlygomis, buvo pamėgti sodybų šeimininkų ir auginami kaimo sodybų darželiuose nuo senų laikų, dažnai nuo gėlių darželių atsiradimo XIV–XV a., laikomi tradiciniais (senoviniais) darželio augalais. Būtent į tokių augalų paiešką buvo kreipiama daugiausia dėmesio, inventorizuojant atrinktų sodybų gėlių darželius.

Dėkojame Lenkijos Punsko valsčiaus viršaičiui Vytautui Liškauskui, viršaičio pavaduotojui Jonui Vaičiuliui, valsčiaus darbuotojai Jolantai Latvienei, Seinų valsčiaus administracijai bei Eugenijai Pakutkienei ir Birutei Roglienei, palydėjusiems iki inventorizuotų sodybų. Džiaugėmės lankytų sodybų šeimininkų nuoširdumu, kantrybe ir gražia tarmiška lietuvių kalba... Tai etninis kultūros paveldas abiejose sienos pusėse. Džiaugiamės galimybe jį pristatyti žurnalo „Aušra“ skaitytojams. Tai bus tęstiniai straipsneliai. Kitame numeryje planuojame pristatyti Punske lankytus gėlių darželius.

Lankytinų sodybų aptarimas Punsko valsčiuje. Iš kairės: Irma Maciulevičienė, Jolanta Latvienė, Vilija Snieškienė, Aldona Vaicekauskienė ir Nastutė Sidarienė

„Striukas bukas vokietukas šimtu rūbų apsirėdęs“

Jurgita Stankauskaitė

Pasėti daržą ne taip paprasta, kaip atrodo. Nebent esame abejingi derliaus kokybei, tuomet sukišti į dirvą mažas sėklytes atrodys „juoko verta“. Argi sunku išrėžti ant lauko vageles ir paberti parduotuvėje įsigytus grūdelius? Nesidomint tuo, ką perkame, viskas atrodo žymiai paprasčiau, bet jeigu rūpintumės tuo, ką valgome, nustebtume, kad norėdami kokybiško maisto, privalome daug skaityti, spėti laiku ištraukti ir prisisavinti senolių žinias.

Nieko naujo nepasakysiu teigdama, kad seniau gyventa sveikiau. Bet juk kitokie laikai buvo, neprieinamos buvo jokios šiandien mūsų giriamos beicuotos daržovių sėklos. Ne kartą teko girdėti moterų tauškalus, kad „beicuotos sėklos labai geros, užauga baisios morkvės, barščai kap du kūlokai“. Tiesa. Šiuo atveju kiekybe ir dydžiu negalima skųstis, bet argi susimąstoma, kodėl iš tų stebuklingų sėklų išauga nemažas derlius? Paslaptis slypi cheminėmis medžiagomis apdorotose sėklose. Kai kas sako, kad „trąšom apklijuotos – gerai augs“. Augs puikiai, bet ar čia esmė? Čia jau patiems spręsti, ko ir kaip norime.

Šį kartą nusprendžiau imtis žemės, daržovių auginimo temos. Nesu ta namų šeimininkė, kuri dreba iš džiaugsmo, galėdama pavasarį išeiti į lauką ir su dideliu užsidegimu savo rankomis pasėti daržą. Tai labiau darbas „iš reikalo“ (kaip daugumai jaunų šeimininkių arba ką tik savo kailiu savarankiškumo jausmą patyrusiems asmenims). O kai jau kasmet susiduriu su šia būtinybe, kiekvieną kartą kyla tie patys klausimai: Kada sėti daržus? Kokias, kiek ir kur sėklas pirkti? Galbūt šie klausimai daliai skaitytojų kelia juoką, bet ar pastebėjote, kad šiais laikais tos paprastos gyvenimiškos užduotys naujoms kartoms kelia daugiausia problemų? Taigi nelaukdama, kol žolė pradės žaliuoti ir nebus laikas kabinti šią temą, atsakymų į klausimus ėmiau ieškoti visur: tiek namuose, tiek kaimynės trobelėje. O kai žodinė informacija nepadėjo, pasiklioviau virtualia erdve. Ši pakišo man mintį, kad ne tik šiaip sau paskaitytumėte paruoštą tekstą, bet taip pat padirbėtumėte ir vieną kitą daržais prakvipusią mįslę įmintumėte.

„Vaitė raitė bajoraitė, suko gūžtą viso miško, dės kiaušinį šimtatrynį“

Kadaise žmonės savo sėklas rinkosi. Aštuntąjį dešimtmetį skaičiuojanti mano kaimynė pasakojo, kad „seniau viskas buvo savo“. Maniau, kad žinau, kaip rinktis savo sėklas, tačiau išklausiusi jos pasakojimų supratau, kad nieko nežinau. „Pasodzini pavasarį in žamį pernykščį cielų morkvį, kopūstų, kručkų, barštukų ir lauki, kol pradės žydėc. Va kap seniau žmonės turėj savo lauko sklepus, tai galėj rudenį kopūstus su šaknimi laikyc sėklai. Suriši kokius tris kopūstus už tų šaknų ir virvuki pakabini už cveko, ir žiemavoja. Paskui cik pavasarį sukiši in žamį, acigaivina šaknys ir auga in viršų kap salota. Žydzi ir tuoj sėklų būna.“ Tai išgirdusi supratau, kad gyvenime nemačiau nei vieno daržo, kuriame moterėlė būtų „dariusi“ savo sėklas natūralioms daržovėms užauginti. Dabar visos jos žymiai patogiau gyvena. Perka dažniausiai beicuotas, atseit geriausias, sėklas. Pasirodo, kad norint užauginti sveiką savo daržovę, nebūtinai patartina tokias rinktis. Vertinantiems sveiką maistą patartina rinktis ekologijos ženklu pažymėtus sėklų pakelius. Lietuvos, pavadinkime, daržų „mylėtojai“ teigia, kad beicuotos sėklos netinkamos sėti ir tuo labiau tokį derlių valgyti. Tai cheminėmis medžiagomis padengtos sėklos.

Tikėjausi, kad apie sėklas turiu pakankamai žinių, tačiau nuėjusi į parduotuvę suvokiau, jog reikia atkreipti dėmesį ir į jų pakelius. Skiriasi ne tik kainos ar gamintojas, bet ir kiekis bei galiojimo laikas. Galima užsimerkus jas sukrauti į pirkinių krepšį, tačiau verta pristoti ir neskubant žvilgtelti, kas parašyta ant pakelio. Paprastai yra taip, kad brangesnės tos sėklos, kurios užpakuotos papildomame hermetiškame pakelyje. Jis saugo sėklas nuo temperatūros pokyčio ir jos išlieka ilgiau daigios. Taip pat verta palyginti pakuotes – didesnėje nebūtinai yra daugiau sėklų. Jų kiekį nurodo gramų skaičius. Beje, yra vienodu atstumu juostelėje užpakuotų sėklų, kurios labiau prieinamos internetu, tačiau palengvina darbą pradedantiems daržininkams. Taigi, brangiosios namų šeimininkės, žiūrėkime ne į daržovės spalvą ir dydį pakelio nuotraukoje, ką darome

Jurgitos Stankauskaitės nuotr.

beveik kiekviena, o skaitykime, kas parašyta.

„Tėvas sieksninis, močia sprindinė, vaikai pabiručiai“

Prisipirkusi spalvotų pakelių su sėklomis pagalvojau, kad ir toliau nežinau, kada jas sėti. Vieni sako vėlai, kiti anksti. Tad kaip jaunamartėms susigaudyti, kai iš vienos pusės kaimynė sako vienaip, o iš kitos – kitaip. Mano mama yra pasakojusi, kad jos tėviškės namuose daržus sėjo gegužės pirmąją dieną. „Vaikam neraikėj in mokyklų, tai visos mergos namie. Gali aic daržų sėc. Mamytė ir tep turėj pylna darbų, tai mes buvom atsakyngos už daržus.“ Dabar jinai labiau pasikliauja biodinaminiu kalendoriumi, bet dar visai neseniai su manim sėdavo, kai buvo pakankamai šiltas pavasario oras. Tai būdavo gegužės mėnesio pradžioje ar vidury.

„Sakydavo, kad porinėj dzienoj raikia sodzyc, alia tį neteisybė. Kap auga, tai auga. Sako, an sano mėnulio negalima nieko daryc, sėc. Kap turės užaugc, tai užaugs, – kalbėjo mano kaimynėlė. – Juodžamis ar molis – kap nėra kur, tai gerai bile kur. Bus inkišta žamėj, gaus lietaus, saulės, tai visur augs.“ Pasakojo, kad seniau visada daržus sėdavo gegužės pabaigoje. „Kručkus ir kopūstus beržalin, ba gegužin an Zoskės da taikosi šalnų.“ Lietuvoje gegužės šalnų dienos vadinamos Sodininkų dienomis. „Dar tai žmonės nežinia ko grait lakia in tuos daržus. Tep ar tep, tai užaugs. Nu da priklauso, koki metai. Jau sausi, o kas nepalies daržų, tai nelabai kas bus.“ Peršasi mintis, kad nesvarbu – anksti ar vėlai pasėsime daržus, derliaus bus. „O kap morkvį vėliau sodzini, tai gerausia padarus gilesnį vagutį suliek vandeniu, paskui išberk sėklas ir užberk žamuki. Užteks paskui da kelis rozus paliec ir tuoj išdzigs. Cik paskui jas raikia racyc, ba bus kap pirštas storumo.“ Tiesą sakant, esu gyvas pavyzdys, kad sausrų metais birželio pradžioje pasėti daržai irgi gali užaugti, duoti nemažą derlių.

„Tindi rindi ritinėlė, žalia mano kepurėlė“

Kartą visai netikėtai uždaviau mamai darželinukų lygio klausimą: „Mama, o kap seniau pamidorus auginot?“ Gavau atsakymą, kokio XXI a. vaikai nesitikėtų: „Seniau jokių pamidorų nebuvo. Jiej ne tep baisiai seniai acirado.“ Augusi su pomidorais šiltnamyje tikrai net nepagalvojau, kad buvo laikai, kai žmonės apie juos net nesvajojo. „Agurkų tai buvo, alia pamidorų nebuvo, ir niekas jų nesodzino. Jau kap jiej acirado, tai an lauko sodzinom, ir buvo jų iki rudenio. Pirmiausia pasisėji namie, o paskui persodzini an lauko kur biržalio mėnasin. Ir niekas jų nedengė. Pamidorų turėjom iki Kalėdų. Acimenu kap šandė, kap jau prasdėc turėj šalnos, tai graicau nulėkiau su kašu pamidorų skync. Priskyniau, palikau kašin sklodelin ir turėjom jų iki šventių. Ir nieko jiem nesdarė. Nesupuvė“, – pasakojo mano senolė kaimynė. Tačiau man šių žinių nepakako ir vis moters klausiau ir klausiau apie pomidorus. Man vis dar buvo neaišku, kada geriausiai juos sėti vazonėliuose ir daiginti namuose ant palangės. „Galima ir vasaro pabeigoj, ir kovo pradzoj, alia ne vėliau kap kovo pradzoj.“ Paskui reikia stebėti, ar bent sprindžio aukščio pomidorams nėra per šilta, kai namai kūrenami, o pro langą patenka vis daugiau šiltų saulės spindulių. Tuoj gali ištįsti ir būti negražūs, silpni. Kuo ilgesnis pomidoro kotas, tuo giliau juos reikės sodinti šiltnamyje. Tiesa, šiltnamiai irgi ne taip seniai mūsų krašte atsiradę. Mama pasakojo, kad prieš tris dešimtmečius, kai ji tapo jaunamarte, kaime nebuvo nei vieno šiltnamio. Tuomet jų jau rasdavosi Punske. Kol nebuvo šiltnamių, pomidorus moterys sodindavo darže. Kažin ar lengva būtų jaunajai kartai pasisodinti pomidorą darže, kai šiltnamyje tai daryti žymiai paprasčiau, patogiau ir lengviau? Bent jau mums šiandien taip atrodo.

„Šimtas lapų, šimtas palapų, patsai ant vienos kojos“

Nepasikuklinau ir paklausiau savo kaimynės, ką seniau daržuose augino. „Morkves, barštukus, cibulius paprastus, ba saldzų nebuvo, petruškų, česnakų (ir žieminių). Kap išimi iš žamės pernykščus česnakus, išdzovini, tai rugius sėjanc arba net ir vėliau pasodzini po dantuko. Nu ir peržiem būna žamėj. Ateina pavasaris ir daigucai pradeda lįsc, ir auga. Sakosi, ca jau cikras savo česnakas.“ Paprasti buvo daržai, bet užtat dideli, platūs, kad per žiemą būtų galima šeimą išmaitinti. Šiais laikais daržai ne itin dideli, vis dažniau galima aptikti įvairesnių lapinių daržovių, apie kurias seneliai sako taip: „Žolės. Ne žmonėm valgyc. Žolį tai karvė ėda.“ Tenka pripažinti, kad kartais vasarą važiuojant per kaimus pavyksta pamatyti daržus, kuriuose auga gėlės ir prieskoniniai augalai. Iš pradžių stebėjausi ir klausiau savęs, kam darže auginti gėles, lyg joms vietos prie namų nebūtų. Sužinojau, kad taip atrodydavo senų laikų lietuviški daržai – visuomet kartu augdavo prieskoniniai augalai su daržovėmis ir gėlėmis, kad būtų gardu ir gražu. Gal visai kitoks buvo noras kaupti daržus, kai aplink moterys susikurdavo kvepiantį ir valgomą rojų?

„Plaukų glėbys, kiaušinių rėtis“

Žinių glėbys, bet išvada viena – nesvarbu, kokioje žemėje, kada ir kaip sėsime daržus. Svarbiausia įsigyti kokybiškų sėklų ir su meile jas atiduoti žemei. Pavasarį. Jeigu gamta pagailės lietaus – palaistyti, o jeigu bus per šlapia, skėčių statyti nereikės. Šiaip ar taip – vis tiek užaugs.

Įdomybė. *Pas mus geriausiai auga mūsų klimato juostos daržovių rūšys. „Rikiai“ – tai lietuviškos veislės burokėliai, geriausiai augantys mūsų sąlygomis, atsparūs įvairioms klimato sąlygoms. Morkos „Ievos“ tinkamiausios Dzūkijos žemėms.*

Išrinktos gražiausios 2018 metų knygos

Kultūros ministerijos kasmet organizuojamame Knygos meno konkurse geriausioms meninio apipavidalinimo ir poligrafinio atlikimo knygoms išrinkti šiemet pateikta 130 leidinių. Knygos meno ekspertų komisija knygas vertino pagal meninio apipavidalinimo ir leidybinio-poligrafinio atlikimo kriterijus.

Pagrindinė metų premija paskirta Sigutei Chlebinskaitei už jautrią estetiką ir konceptualią visumą knygoje: Icchokas Rudaševskis, „Vilniaus geto dienoraštis. 1941–1943 / Togbukh fun Vilner geto. 1941–1943“ (leidėjas Lietuvos žydų (litvakų) bendruomenė, spaustuvė UAB Standartų spaustuvė).

Šešios premijos pagal temines grupes:

Grožinė literatūra ir eseistika
Agnei Dautartaitei-Krutulei už elegantišką vaizdo ir teksto dermę knygoje: Mindaugas Nastaravičius, „Bendratis“ (leidėjas UAB „Tyto alba“, spaustuvė UAB „BALTO print“).

Knygos vaikams
Rasai Jančiauskaitei už tiesioginį santykį su skaitytoju knygoje: Marius Marcinkevičius, „Maži eilėraščiai mažiems“ (leidėjas Mažoji bendrija „Tikra knyga“, spaustuvė UAB „BALTO print“).

Mokslinės, dalykinės knygos, vadovėliai
Jurgiui Griškevičiui už raiškų dizainą knygoje: Kristupas Sabolius, „Materija ir vaizduotė“ (leidėjas Vilniaus universitetas, spaustuvė UAB Standartų spaustuvė).

Meno leidiniai (monografijos, katalogai, albumai)
Ingai Navickaitei už sėkmingą kelių vaizdinių koncepcijų suderinimą leidinyje: „Žurnalas Kaunui „Į“ (leidėjas Asociacija Lietuvos fotomenininkų sąjungos Kauno skyrius, spaustuvė UAB dizaino studija „Kopa“).

Meninės ir dokumentinės fotografijos leidiniai
Rūtai Mozūraitei už istorinio turinio šiuolaikišką perteikimą knygoje: „Laisvųjų testamentai. Lietuvos partizanų ir ryšininkų portretai“, sudarytojas Klaudijus Driskius (leidėjas VšĮ „Tautos paveldo tyrimai“ ir Lietuvos gyventojų genocido ir rezistencijos tyrimo centras, spaustuvė UAB „Petro ofsetas“).

Bibliofiliniai ir eksperimentiniai leidiniai
Gyčiui Skudžinskui už prasmingą minimalizmą knygoje: Madara Gritane, „Layers“ (leidėjas VšĮ „Nerutina“, spaustuvė UAB „Druka“, Algis Kaveckis, įrišimas VšĮ „Nerutina“).

Dvylika diplomų pagal temines grupes:

Grožinė literatūra ir eseistika
• Deimantei Rybakovienei už novatorišką klasiką knygoje: Kornelijus Platelis, „Įtrūkusios mėnesienos“ (leidėjas VšĮ leidykla „Odilė“, spaustuvė UAB „BALTO print“).

Iš www.lrkm.lrv.lt

• Gyčiui Skudžinskui už žaismingą vizualumą knygoje: Benediktas Januševičius, Gytis Skudžinskas, „Raidžių paveikslai“ (leidėjas VšĮ „Nerutina“, spaustuvė UAB „Druka“).

Knygos vaikams

• Ingai Dagilei už įtraukiančią vaizdų dinamiką knygoje: Audronė Meškauskaitė, Aurina Venislovaitė, „Istorijos skanėstai“ (leidėjas Mažoji bendrija „Žalias kalnas“, spaustuvė UAB Standartų spaustuvė).

• Rokui Gelažiui už meistrišką iliustracijų medžiagiškumo perteikimą knygoje: „Karalaitė ant stiklo kalno. Dvylika gražiausių stebuklinių pasakų ir dar viena“, sudarytojai Jūratė Šlekonytė ir Gytis Vaškelis, iliustracijos Mariaus Jonučio (leidėjas Lietuvių literatūros ir tautosakos institutas, spaustuvė UAB „Petro ofsetas“).

Mokslinės, dalykinės knygos, vadovėliai

• Dovydui Stonkui ir Deimantei Brukštaitei už netradicinį įvaizdinimą knygoje: Rimvydas Laužikas, Antanas Astrauskas, „How the Future King of England Ate Peacock in Vilnius: the Shared Cultural, Political and Culinary History of Britain and Lithuania“ (leidėjas Lietuvos kultūros institutas, spaustuvė Bendra Lietuvos ir Danijos įmonė UAB „Baltijos kopija“).

• Ulai Šimulynaitei už tikslingą dizainą knygoje: Vilma Gradinskaitė, „Lietuva litvakų kūryboje / Lithuania in Litvak Arts“ (leidėjas Valstybinis Vilniaus Gaono žydų muziejus, spaustuvė UAB „Petro ofsetas“).

Meno leidiniai (monografijos, katalogai, albumai)

• Indrei Klimaitei ir Laurai Klimaitei už atskleistas šiuolaikines estetines tendencijas leidinyje: „MO muziejus / MO Museum“ (leidėjas VšĮ MO muziejus, spaustuvė UAB „BALTO print“).

• Arūnui Prelgauskui už klasikinių tradicijų puoselėjimą ir puikią dokumentinės medžiagos kokybę knygoje: „Advokato Jauniaus Gumbio kolekcija: knygose išnykusi praeitis“, sudarytoja Aušra Racevičienė (leidėjas Lietuvos nacionalinis muziejus, spaustuvė UAB „Petro ofsetas“).

Meninės ir dokumentinės fotografijos leidiniai

• Gyčiui Skudžinskui už dizaino interaktyvumą knygoje: Audrius Puipa, Gintautas Trimakas, „Inscenizuoti paveikslai / Staged Pictures“ (leidėjas VšĮ „Nerutina“, spaustuvė UAB „Druka“).

• Ingai Navickaitei už netradicinę teksto ir vaizdo jungtį knygoje: „Mokykla – mano namai / School is my Home“, sudarytojas Gintaras Česonis (leidėjas Asociacija Lietuvos fotomenininkų sąjungos Kauno skyrius, spaustuvė UAB dizaino studija „Kopa“).

Bibliofiliniai ir eksperimentiniai leidiniai

• Gyčiui Skudžinskui už ironišką leporello interpretaciją leidinyje: Gabrielė Gervickaitė, „03“ (leidėjas VšĮ „Nerutina“, spaustuvė UAB „Druka“, įrišimas VšĮ „Nerutina“).

• Gyčiui Skudžinskui už panaudotą interaktyvią žanrų jungtį knygoje: „Kolekcijos / Collections“ (leidėjas VšĮ Lietuvos fotomenininkų sąjungos fotografijos fondas, spaustuvė UAB dizaino studija „Kopa“).

Vilniaus dailės akademijos premija paskirta Monikai Vaicenavičienei už knygą „Per balas link aušros. Pasakojimas apie daktaro Jono Basanavičiaus keliones ir darbus“ (leidėjas Mažoji bendrija „Tikra knyga“, spaustuvė UAB „BALTO print“).

Lietuvos dailininkų sąjungos premija skirta Mariui Jonučiui už knygą „Karalaitė ant stiklo kalno. Dvylika gražiausių stebuklinių pasakų ir dar viena“, sudarytojai Jūratė Šlekonytė ir Gytis Vaškelis, iliustracijos Mariaus Jonučio (leidėjas Lietuvių literatūros ir tautosakos institutas, spaustuvė UAB „Petro ofsetas“).

Saga apie Lietuvą

Lilija Valatkienė

Terminas „saga“ yra kilęs iš senovės skandinavų kalbos žodžio *saga (sögur)*, kuris reiškia „tai, kas pasakyta, pareiškimas“ arba „apsakymas, pasaka, istorija“.

Mūsų saga nagrinėja bene aktualiausią – Lietuvos gyventojų emigracijos problemą, skatina įvairių socialinių grupių, gyventojų bendruomenių bei įvairių institucijų bendradarbiavimą. Projektą dedikuojame pasaulio lietuviams.

Iš Lilijos Valatkienės albumo

Sagas kantriai siuva Trakų neįgaliųjų centro lankytojos Irena ir Rima

Apie išvykusius ir likusius

Ši saga (projektas) apie mus – Lietuvos gyventojus ir pasaulio lietuvius. Apie mus, išvykusius laimės ieškoti svetur ir pasilikusius čia, Lietuvoje.

Tai saga apie jaunus darbingus svajoklius, tikinčius, kad geriau ten, kur mūsų nėra. Ir apie likusius čia, kuriems išvykti buvo fiziškai sunku ir tikėjimas neleido, šnibždėdamas, kad yra didžioji viltis. Apie likusius darbščius, gal ne tokius stiprius, gal likimo truputį nuskriaustus neįgalius žmones, bet atkakliai tikinčius, kad laimė yra čia pat. Visai šalia, savo miestelyje, tarp savų draugų, bičiulių ir artimųjų. Savo Lietuvoje, kur viskas iki skausmo pažįstama, kur netekęs kantrybės iš nuoskaudos nubrauki ašarą, bet žinai, kad atsiras tas, kuris paguos ir pagalbos ranką išties, neleis palūžti, padės atsitiesti.

Iš Lilijos Valatkienės albumo

Projekto „Saga apie Lietuvą“ sumanytojos verslininkė Reda Jacikevičienė ir žurnalistė, fotomenininkė Lilija Valatkienė

O kas paguos tave? Išvykusį, pabėgusį, praradusį tikėjimą, savo šaknis, viltį, neretai ir pilietybę? Kur tavo namai, kur kambarys, į kurį gali sugrįžti ir sušilti? Stiprūs žmonės svetimose žemėse verkia į pagalvę. Lietuvoje likę silpnesni kantriai neša kryžių...

Lietuviais esame mes gimę

Ši saga, tai mūsų – savo žemėje, tėvynėje likusių žmonių refleksija, išsakyta metaforų kalba. Tai mūsų šaukinys, raginantis grįžti namo, tai motinų malda ir tėvų prašymas. Prisimeni, kaip kvepia šienas, kaip noksta pirmosios žemuogės, kaip bumbsi obuoliai senoje sodyboje?..

Septyni darbo chalatai (7 raidės LIETUVA), simbolizuojantys darbingą Lietuvą. Milijonas sagų – tiek Lietuvos gyventojų per Lietuvos nepriklausomybės laikotarpį paliko savo šalį.

Sagas rinko įvairaus amžiaus žmonės iš Lietuvos miestų, miestelių, kaimelių ir vienkiemių. Prie mūsų sagų

Palinkėjimo laiškai paštu atkeliavo kartu su sagų siuntiniais

rinkimo akcijos prisijungė Lenkijoje, Latvijoje, Baltarusijoje, JAV, Kipre, Turkijoje, Australijoje gyvenantys lietuviai. Punsko krašto žmonių surinktas sagas projektui perdavė Vilniuje studijuojanti lietuvaitė Aldutė Vaičiulytė, kuriai suteikėme „Sagų ambasadorės“ vardą.

Prie darbo chalatų jas kantriai ir ilgai siuva neįgalūs žmonės. Tie, kurie liko, nes likimas taip lėmė. Siuva sagas lyg verdami rožančių, lyg maldą kalbėdami už kiekvieną žmogų. Saga – žmogus, saga – žmogus...

Per beveik du mėnesius Trakų neįgaliųjų užimtumo centro žmonės sagomis apsiuvo tik vieną darbo drabužį. Kruopštus rankų darbas – nelengva užduotis neįgaliųjų rankoms. Į vieną darbo chalatą susiūta bemaž du kibirai sagų.

Norėdami paspartinti kūrybos procesą, kreipėmės pagalbos į Vilniaus, Trakų, Aukštadvario, Onuškio bei Lentvario gimnazijų moksleivius. Jaunimas sagomis apsiuva vaikiškas kojinaites ir kūdikių šliaužtinukus. Šie drabužėliai simbolizuoja emigrantų šeimose gimusius vaikučius.

Fotografijų paroda „Pakeliui“

Projektą „Saga apie Lietuvą“ papildys šios idėjos ir šių eilučių autorės, fotomenininkės Lilijos Valatkienės meninių fotografijų paroda „Pakeliui“. Čia užfiksuoti tušti trobesiai, stūgaujantis vėjas, vingiuoti takai ir keleliai, kuriais Lietuva išsivaikšto. Per skirtingas menines fotografijas bus sudėliotas nuoseklus pasakojimas. Nuotraukose sukurtas įtampos laukas stumteli žiūrovą keliauti ne visada užšifruotais, neretai ir jautriausiais, skaudžiais tiesmukais vingiais. Parodos fotografijose atskleisti motyvai – tai kelionė, kurioje galima pajusti buvimą, pulsuojančią melancholiją, susikaupusį liūdesį, sielos skausmą ir raudą, pridengtą gamtos triumfu.

Interaktyviame Pasaulio žemėlapyje, sukurtame iš sagų, kartu su dailininku Vladu Merečinsku fiksuojame lietuvių emigrantų susitelkimo vietas.

Asmeninės patirties dalis

Meninėje instaliacijoje „Saga apie Lietuvą“ bus panaudotos visos surinktos sagos, iš kurių parodos dalyviai, svečiai, žiūrovai patys sukurs sagų upę.

Neįkainojama sagų rinkimo kelyje buvo verslininkės Redos Jacikevičienės pagalba. Žmonės vežė, nešė, siuntė sagas, o kai jos biure Vilniuje susikaupė 1 milijonas 350 tūkstančių sagų, nusprendėme rinkimams paskelbti pabaigą. Tačiau sagos vis plaukia, negali atsakyti nė vienam.

Projektas apima ne tik viešų ir privačių erdvių dialogą ar konfliktą. Jo kūrybinių raiškų įvairovė kalba ir apie istorinį, kultūrinį bei socialinį palikimą, kuris atsispindės ir rengiamoje projekto diskusijoje. Čia nėra nereikšmingų detalių. Kiekvienam, prisilietusiam prie mūsų sagos – pasakojimo, leidžiama pasijusti tos istorijos subjektyvaus ir asmeninio patyrimo dalimi.

Ant vieno darbo chalato, kuris sveria apie 12 kilogramų, tilpo bemaž du kibirai sagų

Suvalkų trikampio žmonės, radę amžinąjį poilsį lietuvių kapinėse Kanadoje

Vytautas Pečiulis

Vytauto Pečiulio nuotr.

Dalis lietuvių kapinių su kryžių kalneliu šalia koplyčios. Čia pradėjo kryžius statyti Suvalkų trikampio lietuviai, o vėliau visuomenė ėmė statyti įvairiomis intencijomis. Dešinėje Kanados šaulių organizacijos 1988 m. pastatytas „Žuvusiems už Lietuvos laisvę“ – Lietuvos Nepriklausomybės 60 metų sukakties proga.

Kiekvienais metais po Vėlinių išleidžiamuose „Aušros“ numeriuose randame kertelę „Išėję negrįžti“, kur aprašomi per metus iškeliavę į amžinybę žmonės. Man kilo sumanymas parašyti apie savo kraštiečius, likusius amžinai ilsėtis Kanadoje. Kanados lietuvių Anapilio sodyboje yra Šv. Jono lietuvių kapinės, kur palaidota daugiau kaip penki tūkstančiai tautiečių. Pažvelgus į paminkluose esančius įrašus, randamas gražus būrelis kilusiųjų iš Suvalkų trikampio. Labiausiai įstringa praeiviams netoli kapinių kelio esančio paminklo įrašas: „Kaip aš troškau ilsėtis Punsko kalnely, kur mano kapas žvelgtų į takelį, kuriuo vaikystėje vaikščiojau, o jaunystėje su vėjeliu skrajojau.“ Tai Julijonos Pečiulienės paminklo įrašas. Šį posmelį ji pati sukūrė ir dažnai kartodavo, kad nori atsigulti amžinajam poilsiui po gimtuoju dangum, prie savo vyro, tėvų ir protėvių.

Kiekvienam iš to krašto kilusiam atrodo, kad gimtinėje būtų geriau rasti vietą amžinajam poilsiui. Kapinėse apima jausmas, kad čia antroji Lietuva, nes dauguma palaidotųjų yra lietuviai. Esą ir svetimtaučių, bet tik todėl, kad šeima buvusi mišri. Kapinių taisyklės nurodo, kad svetimtaučiai gali būti čia palaidoti, jeigu vienas iš šeimos narių yra lietuvių kilmės.

Lietuvių kapines sumanė įsteigti prieš šešiasdešimt metų kun. Petras Ažubalis. Tai vienintelės lietuvių kapinės Kanadoje. Jos suplanuotos eilėmis visose sekcijose. Dviejų eilių paminklai susiglaudę užpakalinėmis pusėmis. Todėl visos eilės yra vienodos ir sklypai vienodai išskirstyti. Tarp eilių yra plotas, kur auga veja. Ji kapinių priežiūros darbininko esant reikalui nupjaunama, tad niekad neperauga ir tvarkingai atrodo. Jokių kapų kauburėlių Kanadoje nebūna, todėl plotas tarp eilių yra lygus. Prie paminklų yra leidžiami pusės metro platumo gėlių darželiai, kuriais rūpinasi palaidotųjų artimieji. Tarpuose tarp paminklų galima sodinti įvairius medelius, kurie esant reikalui apkarpomi. Pasenę ir jau nelabai gražūs medeliai pašalinami, pakeičiami naujais. Punskiečiai, kurie čia lankėsi ir matė kapines, gali nuodugniau papasakoti, kokį vaizdą jie susidarė ir kaip kapines įvertino.

Nemažai lietuvių yra nusipirkę sklypus ir iš anksto pasistatę paminklus. Laidojant vieną šeimos narių įsigyjama sklypus visai šeimai arba net giminei, taigi yra kapaviečių iki 10–12 sklypų, prie kurių pastatyti įvairaus didumo paminklai.

Šio straipsnio tikslas – aprašyti visus, kilusius iš Suvalkų trikampio, kurie atvykę į Kanadą rado geresnį gyvenimą, praleido čia dalį savo gyvenimo ir atsigulė amžinajam poilsiui lietuvių kapinėse.

Pirmutinė 1981 m. buvo palaidota Emilija Krakauskaitė-Zabulionienė, kilusi iš Žvikelių kaimo. Antroji tais pačiais metais – Anelė Vyšniauskaitė-Žėkiavičienė, kilusi iš Kreivėnų kaimo. Po dešimties metų, 1991-aisiais, mirė Elena Staskevičiūtė-Tolvaišienė, kilusi iš Trakiškių kaimo. Tais pačiais metais palaidota Julija Goberytė-Kmieliauskienė, kilusi iš Paliūnų kaimo. Būdama jauna našlė, atvyko su dviem mažamečiais

Lietuviškų kapinių vaizdas iš paukščio skrydžio

sūnumis, Kanadoje ištekėjo ir tapo Mikalauskiene. Praėjus keletui metų, 1994-aisiais, mirė Anelė Adukauskaitė-Rickevičienė, kilusi iš Punsko miestelio. Dvejiems metams praslinkus, 1996-aisiais – Magdalena Sankauskaitė-Pargauskienė, kilusi iš Rašačių (dabar Skarkiškių) kaimo. Tų pačių metų pabaigoje amžinybėn iškeliavo Julijona Zimnickaitė-Pečiulienė, gimusi Burokuose, būdama našlė su dviem vaikais 1960 m. atvykusi į Kanadą iš Pelelių kaimo. Apie jos sukurtą įrašą paminkle rašoma straipsnio pradžioje. Tai buvo vyriausia lietuvė, kilusi iš Punsko parapijos, tuomet ilgiausiai išgyvenusi Kanadoje. 1997 m. mirė Julija Cirušytė-Liutkienė, kilusi iš Kampuočių kaimo.

Magdalena Rėkaitė-Kniukštienė, kilusi iš Šlynakiemio kaimo, šį pasaulį paliko 2001 m. 2003-iaisiais mirė pirmas vyriškis Kastantas Cirušis iš Kampuočių kaimo – Julijos Liutkienės brolis. Jie buvo pirmieji iš tos pačios šeimos, brolis ir sesuo, amžinai besiilsintys lietuvių kapinėse. Praslinkus dvejiems metams, 2005-aisiais, nesulaukęs penkiasdešimties, amžinybėn iškeliavo Vitas Valinčius, kilęs iš Šlynakiemio kaimo, prieš atvykdamas į Kanadą gyvenęs Seinuose. Tais pačiais 2005 m. sulaukusi pirmo anūko mirė Ona Sikorskaitė-Dzemionienė, kilusi iš Skarkiškių kaimo. Į Kanadą ji atvyko su vyru iš Valinčių kaimo. Ona Jasianauskaitė-Marcinkevičienė, kilusi iš Šlynakiemio, palaidota 2006 m. 2008-aisiais sudrebino visus trikampiečius žinia, kad būdama 63 metų mirė Anelė Paznėkaitė-Pajaujienė. Ji buvo pamaldi. Dievas turbūt išklausė jos maldos, kai sunkia liga susirgo dukra. Mat ji išgijo ir gyvena. Kalbama, kad motinos maldavimai buvo išgirsti ir Dievas leido jai pasikeisti gyvenimu su jauna dukra.

2010 m. mirė Marija Venslauskaitė, kilusi iš Kreivėnų kaimo. Likusi jauna našlė Staskevičienė Valinčių kaime, atvyko į Kanadą, ištekėjo ir tapo Genčiene. Po jos pasaulį paliko Kazimieras Pajaujis, kilęs iš Ožkinių kaimo, į Kanadą atvykęs 1960 m. pavasarį. Jis buvo pirmasis iš Punsko parapijos, tais laikais atradęs kelią į Kanadą kitiems krašto lietuviams. Pirmieji vyras ir žmona, atgulę amžinojo poilsio lietuvių kapinėse, tai Kazimieras ir Anelė Pajaujai. 2011 m. mirė Marijos Genčienės sesuo Teklė Venslauskaitė-Kareckienė iš Kreivėnų kaimo. Tai antras atvejis, kai iš tos pačios giminės dvi seserys rado amžinąją ramybę lietuvių kapinėse. 2014 m. buvo nelemti vyrams – mirė Kazimieras Radzevičius, kilęs iš Pristavonių kaimo, ir Petras Puzauskas, kilęs iš Vaičiuliškių kaimo. Jų kapai netoli vienas kito, tik kitoje eilėje. 2015 m. amžinybėn iškeliavo net keturios moterys. Ona Jonušonytė-Derliūnienė buvo vyriausia ir ilgiausiai išgyvenusi Kanadoje (mirė būdama 95 metų). Alina Glovackaitė, kilusi iš Krasnavo kaimo, atvykusi į Kanadą ištekėjo ir tapo Dobiliene. Mirus vyrui ištekėjo antrą kartą ir iki mirties buvo Zabulionienė. Magdalenai Gaidzinskaitei-Daukšienei, kilusiai iš Vaitakiemio kaimo, labiausiai nepasisekė: ji liko našlė su mažu sūnumi ir turėjo jį užauginti bei paruošti gyvenimui. Ona Radzevičiūtė-Kiršinienė buvo kilusi iš Pristavonių kaimo. Jos brolis Kazimieras mirė metais anksčiau. Tai antras atvejis, kai brolis ir sesuo amžinai ilsisi lietuvių kapinėse.

2016 m. Visagalis pasišaukė Petronelę Grigaitę, kilusią iš Klevų kaimo. Seinuose ji buvo žinoma kaip Treigienė. Pas ją gyveno ne vienas lietuvis, besimokydamas Seinų aukštesniosiose mokyklose. Mirus vyrui našlė su dukra atvyko į Kanadą ir tapo Ivanauskiene. Tais pačiais metais mirė Julija Dzemionaitė-Kamaitienė, kilusi iš Valinčių kaimo. 2017 m. anapilin iškeliavo Bronė Nevulytė-Rūkšėnienė, kilusi iš Didžiulių kaimo. 2018 m. netekome trijų moterų: Natalijos Nevulytės, kilusios iš Raistinių kaimo (atvykusi į Kanadą ji apgynė savo profesijos diplomą ir iki pensijos dirbo ligoninėje gailestingąja sesele), Irenos Staskevičiūtės-Matušaitienės, kilusios iš Šaltėnų kaimo, ir Birutės Vainaitės-Liškauskienės, kilusios iš Vidugirių kaimo. 2019 m. pradžioje mirė Jurgis Ramanauskas iš Valinčių kaimo, prieš išvykdamas į Kanadą gyvenęs Punske. Susidarė būrelis 30 asmenų (įskaitant Povilą Kalesinską),

Vytauto Pečiulio nuotr.

Vytauto Pečiulio nuotr.

kurie amžiams atgulė lietuvių kapinėse. Yra keletas žmonių, kilusių iš Punsko parapijos, kurie karo audrų nublokšti į Vokietiją, o po karo atvyko į Kanadą. Povilas Kalesinskas, kilęs iš Valinčių kaimo, palaidotas lietuvių kapinėse. Alfonsas Gudzauskas, kilęs iš Vidugirių, palaidotas ne lietuvių kapinėse. Pijus Lapinskas – punskietis, pasitraukęs į Lietuvą prieš karą, kai buvo persekiojamas tų laikų valdžios. Jo gimtinė yra Punske, kur dabar stovi sveikatos centras. Jis gyveno toliau nuo Toronto. Kai mirė žmona, būdamas pensininkas atvyko ir apsigyveno lietuvių pensininkų namuose Toronte. Labiausiai pasižymėjo kaip punskietis, kai Toronte koncertavo Punsko kapela „Klumpė“ – užlipęs į sceną pasveikino savo kraštiečius, įteikdamas visiems po voką su pinigine dovana. Pijus Lapinskas palaidotas ten, kur jis visą laiką gyveno, šalia žmonos kanadiečių kapinėse. Toronte ne lietuvių kapinėse ilsisi Juozas Pajaujis ir jo sesuo Veronika Aleknevičienė – abu iš Ožkinių kaimo bei Jurgis Aleknevičius, kilęs iš Alksnėnų kaimo. Taip pat toliau nuo Toronto, Sudbury miesto kapinėse, yra palaidota Ona Drūtytė-Stepšienė, kilusi iš Didžiulių kaimo. Netoli Londono Kanadoje yra palaidota Stasė Fliodaraitė-Norkevičienė, kilusi iš Kreivėnų. Amerikoje, Niujorko kapinėse, amžinai ilsisi Birutė Birgelytė-Karmazinienė, kilusi iš Ožkinių, o Kalifornijoje – Birutė Stoskeliūnaitė, augusi Kampuočiuose, vėliau gyvenusi Punske. Iš Amerikos pelenais sugrįžo į gimtinės kapines Punske Marija Stoskeliūnaitė-Mikalonienė, kilusi iš Kampuočių kaimo, Jonas Gričiauskas ir Romas Samulevičius – abu kilę iš Vaičiuliškių. Jono Magalengos, kilusio iš Burbiškių kaimo, palaikai buvo pargabenti ir palaidoti Seinų kapinėse.

Kanados lietuvių kapinės yra priglaudusios 34 vadinamuosius Punsko krašto žentus, kurie susigiminiavo su Suvalkų trikampiu, sukūrę šeimas su to krašto lietuvaitėmis. Kitų vietovių kapinėse yra palaidota 11 „Suvalkų trikampio žentų“.

Vadinamojoje antrojoje Lietuvoje, lietuvių kapinėse, yra apie dešimt tūkstančių sklypų. Didesnė dalis jau užlaidota. Likę dar arti penkių tūkstančių sklypų, kuriuose ateityje bus laidojami šiame krašte gyvenantys lietuviai. Dabar kapinės gražiai prižiūrimos. Svetimtaučiai, jas pamatę, nesigaili teigiamų komentarų, vadina gražiausiomis kapinėmis apylinkėje. Kokios jos bus ateityje, priklausys nuo ateinančių kartų. Tikėkim, kad kapinės bus deramai prižiūrimos ir lietuviai toliau galės jomis didžiuotis.

Gimtasis kaimas

Teresė Janušonienė

Rugelį sėjau, kepurę kėliau,
Dievulio prašiau, žemelę bučiavau.
Duonelė krosny kvepėjo,
Vaikam seilė varvėjo.
Dabar duonelė minkšta kaip pūkas,
Suvalgai ir eini kaip padūkus.
Rugius rišo ir dainavo,
Vienas kitam ranką bučiavo.
Karvutei grėbė šieną
Ir vaikeliam nešė pieną.
Šeimininkė žąsis pešė,
Va ir visi plunksnom rašė.
Mergos linus mynė,
Bernai pintines pynė.
Į vestuves arkliais važiavo,
Piršlys vežiką pakomandiravo.
Burnoj nedėjo, o kito pasigailėjo.

Iš asmeninio albumo

Valinčiokės eina iš bažnyčios. 1972 m. Iš kairės pirmoje eilėje: Onutė Vaznelytė-Nevulienė, Anelė Ramanauskaitė-Vaicekauskienė, antroje eilėje: Marytė Baranauskaitė-Vaicekauskienė, Danutė Valinčiūtė-Bansevičienė, Teresė Ramanauskaitė-Janušonienė

Man labai smagu ir malonu rašyti apie savo gimtąjį kaimą – Valinčius, žmones, jų darbus, likimus ir dainas. Jaučiu, kad kaimas – viena bendra šeima. Aš čia gimiau ir gyvenu tarp kitų. Kartais gaila, kad kai kurių žmonių jau mūsų bendruomenėje nebėra. Ir darosi širdžiai liūdna, kad jau nebegirdėti dalgio plakimo ir dainos, kurią vis girdėdavom:

Pjoviau lankoj šieną,
Žalias raskilėles.
Kirsk ir mane, dobilėlį,
Su šieneliu drauge.

Gaila, jog jau nematyti lankoj žmogaus, pasirėmusio ant dalgio ar grėblio. Ir tų senų moterų, palinkusių prie žemės daržuose.

Vis malonu ir gera prisiminti jaunystę. Gal ne tik man, bet ir visiems žmonėms. Juk tai gražiausias gyvenimo laikotarpis. Žmogus yra vienas, be jokių sunkumų ir atsakomybių. Senstant ir baigiant gyvenimą visko ilgimasi, kas praėjo.

Noriu labai trumpai parašyti apie savo kaimo praeitį. Mat gyvenimas šuoliais bėga. Jaunystė, sakyčiau, buvo sunkus laikotarpis, bet koks gražus ir įdomus. Nebuvę per daug drabužių, batų ir visokių skanėstų, kaip yra šiandieną. Kiekviena motina jau nuo mažens savo dukrelėms aiškino ir rodė, mokė duoną minkyti ir kepti, sviestą mušti, kokia turi būti grietinė, kaip rūginti pieną, daryti sūrį, paruošti mėsą. Mokė siuvinėti, siūti, verpti ir austi. Motina jau nuo mažens ruošė dukreles gyvenimui, perdavė savo žinias.

Berniukus pasiimdavo tėvas. Jis mokydavo vyriškų darbų: dalgį plakti, arklius kinkyti, pančius vyti, kaip reikia į žemę berti grūdus ir kokius. Miežius rečiau, nes krūmijasi, avižas tankiau, o žiemkenčių retai negalima, nes paukščiai daug išlesa ir išnyksta žiemą. Žolė ir dobilai buvo sėjami galais pirštų, o javai visa sauja. Išeidavo pavasarį į laukus, atsiklaupdavo ant žemės, nusiimdavo kepurę, persižegnodavo, pabučiuodavo žemę ir pasakydavo: „Dieve, laimink mano derlių.“ Ir tik tada pradėdavo berti grūdus į žemę. Vis tėvai sakydavo, kad žemė yra žmonių maitintoja.

Prieš 60 metų pešdavo žąsis, plėšydavo plunksnas. Visur taip buvo tais laikais. Visi viskuo patys apsirūpindavo. Aš nebeprisimenu linų rovimo ir mynimo. Žinau tiek, kiek pasakojo žmonės. Durpių kasimas nebuvo paprastas darbas, nes teko visiems talkinti ir eiti uždarbiauti. Kai durpės išdžiūsta, reikėjo statyti į krūvas. Jei negerai pastatei, tai sugriūva, ir vėl iš naujo tas pats darbas.

Čia dar ne viskas. O kaip reikėjo avis kirpt? Suriša avį ir paguldo ant lovatiesės. Viena laiko už galvos, kita kerpa. Kai aviai nusibosta gulėt, ima maltis, tai būna, kad ir įkerpi, net

Valinčių kaimo vaidinimas. 1974 m. Iš kairės: Juozas Valinčius, Teresė Ramanauskaitė-Janušonienė, Vitas Vaznelis, Petras Valinčius, Kazimieras Valinčius

kraujai bėga.

Visi darbai tai niekis būdavo, tik malonus iššūkis. Prasidėjus adventui, per karnavalą ir visą gavėnią tęsėsi kūlimas. Reikėjo užsikulti ir atkulti. Labai įsiminiau kūlimą pas Praną Valinčių (Paulius). Visada toks darbas vykdavo po pačių Kalėdų ar po pačių Naujųjų metų. Mat Pranas vis sakydavo: „Persivalgėt per šventes, tai darban.“ Kai kurie kavalieriai rėkia: „Mums nesveika!“ „Padirbsit, tai pasitaisysit.“ Sueidavom beveik visi jauni, pagyvenusiųjų vienas kitas. Kai šeimininkas sustabdo kuliamąją, vaikinai bėga arčiau merginų visi apdulkėję. Buvo daug juoko, buvo daina. Visai nesijautė, kad sunku. Kuldami visi pasitaria, kur bus šokiai.

O jei kuris valinčiokas pakviestas pabroliu į vestuves, tai klausia, ar galėsi būt jam pamergė. Aš vis buvau pamergė su Juozu Banševičiumi ir Juozu Valinčiumi. Kur jie būdavo pakviesti, vis mane imdavo. Mat aš buvau kaimynė ir vieno, ir kito, gal buvo prie manęs pripratę. Tai buvę džiaugsmo. Suknelę lyginausi tris dienas.

Vis taip jau po Naujųjų metų, arčiau gavėnios Valinčių kaimas ruošėsi vaidinimui. Visi rinkomės pas Joną Vaznelį, nes jis mus mokė ir parinkdavo kiekvienam vaidmenį. Būdavo, susirenkam daug jaunimo. Prisimenu, kaip Jonas Vaznelis vis sakydavo: „Užteks juokų. Imamės darbo.“ Porą kartų parepetuojam ir greit išmokstam visi viską.

Pavasarį vaikinai iš kluono išvežė kiek likusių šiaudų, o merginos papuošėm kluoną, sceną kvepiančiais ir sprogstančiais berželiais. Tai prisirinko žmonių, suplaukė iš visų pusių, kluone netilpo. Po vaidinimo dainavo Valinčių choras, kuriam vadovavo Vincas Valinčius. Paskui buvo vakarienė ir šokiai.

Mūsų kaime turėjome ir turime savus muzikantus. Juozas Banševičius pirmiau muzikavo, bet dabar jau nelabai turi laiko. Petras Valinčius ir Juozas Banševičius grojo armonika, Juozo tėvas Bronius ir teta Ona – smuiku. Visi daugiausia vestuvėse. Rodos, ir šiandien girdžiu tą gražų muzikavimą.

Galiu pasakyti, kad Valinčių kaime gyvena darbštūs žmonės. Buvo pora tokių, kurie atėjo į mūsų kaimą, bet jiems nepatiko kaimo gyvenimas, tad išsikraustė į miestelį lengvesnės duonos ieškoti. Visi dar palaikome senelių ir tėvų tradicijas. Prieš Šeštines patvarkom kryžių aplinką, mielai renkamės melstis ir prašyti Dievo palaimos mūsų laukams, pasėliams ir derliui. Šiandien jau esame pagyvenę žmonės, bet dar vis suspėjame su Dievo pagalba.

Valinčių kaime apie 1970–1973 m. vis dar būdavo pirmąją Kalėdų ir pirmąją Velykų dieną suneštinis, kaip vis sakydavo. Mat anksčiau tomis dienomis nebuvo šokių, o jaunimas norėjo pasilinksminti. Tai vaikinai atsineš-davo oranžado ir kokį buteliuką karčiosios, o merginos maisto: virtos ar keptos vištos, slėgtos karkos. Neapsiėjo ir be pyragų. Visi susirinkdavo pasilinksminti, kiek atsimenu, daugiausia pas Vladą Valinčių (Petrukevičius), nes buvo daug vietos. Kaimas turėjo savo muzikantus, tai grota ir dainuota iki pirmųjų gaidžių. Salė Valinčienė prikepdavo krosny vėdarų (dešrų) ar privirdavo cepelinų. Tai būdavo balius.

Taigi buvo gražūs laikai, kuriuos norisi prisiminti ir aprašyti. Buvo sunku gyventi, trūko drabužių, batų, bet visur suspėjom, darbus padarėm ir radom laiko pasilinksminti bei pasidžiaugti gyvenimu. O jis nebuvo rožėmis nuklotas. Tačiau mūsų tėvai ir mes mokėjome gerbti ir mylėti vieni kitus. O dabartinė karta, manau, neturės nei ko prisiminti, nei aprašyti, nei savo vaikams papasakoti.

Ir anksčiau buvo, ir šiandien esą žmonės, atidavę širdį tėvynei, žemei, Dievui ir gimtajam kaimui. Man vieno dalyko labai gaila ir spaudžia dėl to širdį – kad nyksta ir tuštėja kaimai. Tas grožis, kurį išlaikė seneliai, tėvai ir mes, sužlugs, liks tik tai, kas parašyta.

Gimtajam kaime jaunimas dainuoja,
Gimtajam kaime gyventi smagu.
Gimtajam kaime gimiau ir užaugau,
Gimtajam kaime ir mirti galiu.

Apie poetą, partizaną Benediktą Labėną (1918–1949)

Gintaras Lučinskas

1949 m. kovo 7 d. rytą Alytaus apskrityje, Daugų valsčiuje, Kalesnykų miške, MGB agentai Kostas Kubilinskas-Varnas (vėliau sovietinis vaikų literatūros klasikas) ir Algirdas Skinkys-Rytas Dainavos apygardos štabo bunkeryje nušovė miegantį Šarūno rinktinės vadą, nuo 1948 m. lapkričio mėn. laikinai ėjusį Dainavos apygardos vado pareigas – Benediktą Labėną-Kariūną. Tęsdami savo kruviną žygį, išdavė Dainavos apygardos partizanų vadavietę. Partizanų puolimo operaciją organizavo LTSR MGB 2-ojo skyriaus viršininkas plk. Počkaj ir MGB vidaus kariuomenės 34-ojo šaulių pulko vadas plk. Voronin. MGB vidaus kariuomenės 34-ojo šaulių pulko kareiviai įvykdė karinę-čekistinę operaciją. Jos metu sunaikinti 2 Dainavos apygardos štabo bunkeriai – Žemaitėlių ir Miglinasų kaimų apylinkėse. Kazimieraičio rinktinės štabo bunkeryje žuvo 4 partizanai: Jonas Kazlauskas-Šermukšnis (Kazimieraičio rinktinės Geležinio Vilko tėvūnijos būrio vadas), Viktoras Kazlauskas-Vanagas (Kazimieraičio rinktinės Geležinio Vilko tėvūnijos štabo viršininkas), Petras Šilanskas-Labutis ir Vaclovas Voveris-Žaibas (Dainavos apygardos vado pavaduotojas, Kazimieraičio rinktinės vadas). Žuvusiųjų palaikai buvo niekinami MGB Alytaus apskrities skyriaus būstinės kieme. Jų užkasimo vieta nežinoma.

Už šaltakraujiškai nužudytą miegantį Kariūną ir išduotą Žaibo vadavietę, kur žuvo 4 partizanai, Lietuvos duobkasiai Kostui Kubilinskui dosniai atseikėjo Judo sidabrinius – 7 300 rublių...

Taip niekšiškai iš pasalų buvo nužudytas pasižymėjęs kovose partizanų vadas ir jaunas dzūkų poetas Benediktas Labėnas (iki 1940 m. – Labenskas). Jis gimė 1918 m. vasario 20 d. Seinų apskrityje, Lazdijų valsčiuje, Papečių kaime, kaimo siuvėjo šeimoje. Tėvai Jonas ir Katrė Labenskai cariniais laikais buvo išvykę uždarbiauti į Angliją ir Jungtines Amerikos valstijas. Anglijoje gimė vyriausias sūnus Antanas. Kuriantis nepriklausomai Lietuvai, Jonas Labenskas iš parceliuojamo Staidarų dvaro gavo 10 ha žemės. Tėvas Jonas Labenskas 1932 m. ūkį ir trobesius užrašė vyriausios dukters vyrui, gaudamas beturčio pažymėjimą. Dėl to Benediktui nereikėjo mokėti už mokslą Lazdijų valstybinėje gimnazijoje. Tėvas jam pasiūdavo drabužius, rėmė pinigais. Benediktas buvo gabus poezijai, gerai mokėsi. Jis ir pats pinigų prisidurdavo, ruošdamas vaikus iš keturių skyrių į antrąją gimnazijos klasę. Rašė daug eilėraščių, siųsdamas juos į įvairius ano meto Lietuvos laikraščius ir žurnalus. Daugiausia kūrybos mokykliniais metais Benedikto Labensko pavarde išspausdinta tautiškos pakraipos moksleivių žurnale „Jaunoji Lietuva“. 1938 m. jis šiame žurnale buvo pristatytas kartu su keletu kitų kaip vienas aktyviausių bendradarbių, paviešinta jo nuotrauka. 1938 m. kartu su „Jaunosios Lietuvos“ bendradarbiais Benediktas Labėnas dalyvavo didžiojoje ekskursijoje po Lietuvą, aplankant daugelį jos įžymių vietovių nuo Prienų, Birštono iki Giedraičių, Dubingių ir Zarasų. 1936–1939 m. „Jaunojoje Lietuvoje“ Benediktas Labėnas išspausdino per 20 eilėraščių. Jis aktyviai reiškėsi ir Lazdijų gimnazijos visuomeniniame gyvenime. Rengiamuose literatūros vakaruose, kitomis progomis jis skaitė savo eilėraščius, noveles, humoreskas, referatus. Su savo kūryba dalyvavo literatų susibūrimuose Alytuje ir Marijampolėje.

Benediktas Labėnas buvo aktyvus Skautų sąjungos narys. Jis – tuomet Lazdijuose veikusio Seinų skautų tunto Dariaus ir Girėno draugovės draugininkas, taip pat išrinktas Dr. Basanavičiaus vyčių būrelio vadu. Kai buvo ruošiamasi tautinei skautų stovyklai, tapo pasiruošimo šiai stovyklai vadovu.

1939 m. pavasarį baigė Lazdijų valstybinę gimnaziją. Rudenį jam būtų tekę eiti tarnauti į kariuomenę. Todėl stojo į Karo mokyklą aspirantu, kur reikėjo mokytis vienerius metus. Prasidėjo nelengvos kariūno dienos. Tačiau savo pašaukimo – kūrybos ir čia neapleido. Vienas po kito Karo mokyklos kariūnų ir aspirantų žurnale „Kariūnas“ pasirodė Benedikto Labėno eilėraščiai, beletristinis vaizdelis „Šventąją naktį“. Suskambo nauja kario – Tėvynės patrioto tematika. Jis su savo kūryba pasirodė įvairiuose Karo mokyklos renginiuose,

Benediktas Labėnas (Labenskas)

literatūros vakaruose. Rašė į Šaulių sąjungos žurnalą „Trimitas“, „Jaunąjį ūkininką“ ir kitus leidinius. 1940 m. pavasarį kartu su kitais Karo mokyklos aspirantais sulietuvino pavardę, iš Labensko tapdamas Labėnu.

1940 m. spalio 1 d., baigus Karo mokyklą, Benediktui Labėnui turėjo būti suteiktas jaunesniojo leitenanto laipsnis, tačiau Lietuvoje jau šeimininkavo sovietų okupantai. XV aspirantų laidos kariūnams dėl politinių motyvų karininko laipsniai nesuteikti, bet jie paleisti į karininkų atsargą.

Sugrįžęs į tėviškę, Benediktas Labėnas greit apsisprendė okupantui netarnauti ir ties Akmeniais, netoli Lazdijų, pasitraukė į Vokietiją. Gavęs užduočių, su jomis vėl grįžo į Lietuvą. Rinkdamas žinias apie sovietų kariuomenę, pasiekdavo net Kauną. „Žaliąją sieną“ buvo įveikęs keletą kartų. Manoma, kad jis tuo metu gyveno vokiečių užgrobtoje Lenkijos teritorijoje. Šią prielaidą patvirtina ir Benedikto Labėno eilėraštis „Be tėvynės“, datuojamas „Suvalkai, 1941 02 23“, išspausdintas 1942 m. laikraštyje „Naujoji Lietuva“.

Į Lietuvą sugrįžo kilus Vokietijos ir Sovietų Sąjungos karui. Jam buvo pasiūlyta dirbti Lietuvos saugumo policijos Vilniaus apygardoje. Įsikūręs Vilniuje, Benediktas Labėnas produktyviai 1942–1943 m. bendradarbiavo dienraštyje „Naujoji Lietuva“, atgaivintame „Kario“ žurnale. Juose išspausdino daug naujų savo eilėraščių, kuriuose suskambo naujas tėvynės likimas, skausmingi išgyvenimai, fronto realijos. 1942 m. vasario–kovo mėn. Benediktas Labėnas „Naujojoje Lietuvoje“ išspausdino dvi didelės apimties noveles – „Sulaužyti žodžiai“ ir „Jaunystė šaukia“. 1942 m. spalio 17 d. įstojo į Vilniaus universiteto Humanitarinių mokslų fakulteto Lietuvių kalbos ir literatūros skyrių.

Vienas po kito 1943 m. buvo organizuojami Lietuvių statybos batalionai. Jiems vadovauti buvo kviečiami lietuviai karininkai. Benediktas Labėnas įstojo į 3-iąjį Lietuvių statybos batalioną, kuriam vadovauti pradėjo ltn. Stasys Narušis. Birželio 2 d. Katedros aikštėje buvo surengtos atsisveikinimo su šio bataliono kariais, prieš jiems išvykstant į Rytų frontą, iškilmės. Išlikusi nuotrauka, kur batalionas išrikiuotas aikštėje, o jo priekyje – jaunesnysis leitenantas Benediktas Labėnas. Karių, apsirengusių žaliomis uniformomis, rankoves puošė tautinės vėliavos spalvos.

Statybos batalionas, kuriame tarnavo Benediktas Labėnas, Rusijoje ir Latvijoje tiesė kelius, miškuose kirto medžius, dirbo kitus karo pionierių darbus. Tiesioginiuose fronto mūšiuose nedalyvavo, bet tekdavo susišaudyti su rusų raudonaisiais partizanais ar nedideliais Raudonosios armijos daliniais, prasiveržusiais pro fronto liniją. 1944 m. gegužės mėn. 3-iasis batalionas buvo išformuotas. Karininkai paleisti į atsargą, o kareiviai ir puskarininkiai išskirstyti į kitus vokiečių statybos ir karo pionierių dalinius. Vokietijoje, Drezdeno mieste, buvo sutelktas 69 lietuvių karininkų rezervas, iš kurių 12 karininkų 1944 m. gruodžio mėn. pasiųsti į Liepoją Latvijoje. Jaun. ltn. Benediktas Labėnas išsiųstas gruodžio 7 d. Karui baigiantis, prie Tukumo Latvijoje 1945 m. jis pateko į rusų nelaisvę. Kartu su vokiečių belaisviais jį išvežė į Tolimuosius Rytus, į Komsomolską prie Amūro, Chabarovsko krašte. Sevvostlago lageryje išbuvo pusantrų metų, vėliau paleido ir paliepė vykti į Lietuvą. Grįžus teko eiti registruotis. Lazdijuose visą parą buvo sulaikytas, vertė pasirašyti bendradarbiauti arba grėsė kalėjimas. Kai sugrįžo namo, tą pačią dieną išėjo pas partizanus. Iš pradžių partizanavo savame krašte, DLK Mindaugo partizanų grupės erdvėje – apie Bebrus, Šventežerį, Seirijus. Tapo būrio vadu, ne kartą dalyvavo kautynėse, buvo sužeistas į dešinįjį petį (iš viso sužeistas 4 kartus).

1947 m. birželio 26 d. į Dainavos apygardą buvo įjungta Šarūno rinktinė, kurį laiką priklausiusi Tauro apygardai. 1947 m. rugsėjo 24–25 d. vykusio Dainavos apygardos partizanų vadų posėdžio protokole Kariūnas jau minimas kaip Karininko Juozapavičiaus grupės 3-iojo būrio vadas.

Roberto Ožalinsko nuotr.

Partizano Benedikto Labėno-Kariūno žūties vieta (Alytaus raj. Kalesnykų miško 5 kvartalas), 2017 m.

Šiame pasitarime Juozapavičiaus grupė buvo prijungta prie Dainavos apygardos Šarūno rinktinės. 1947 m. spalio 20 d. Benediktas Labėnas-Kariūnas Dainavos apygardos vado Adolfo Ramanausko-Vanago įsakymu paskirtas Šarūno rinktinės vadu.

1948 m. pavasarį senasis Jonas Labenskas (žmona mirė dar prieš karą) ir jo dvi dukros su šeimomis buvo ištremti į Sibirą.

1948 m. lapkričio 10 d. Dainavos apygardos vadas, laikinai einantis Pietų Lietuvos srities vado pareigas Adolfas Ramanauskas-Vanagas, išvykdamas į Vakarų Lietuvoje rengiamą partizanų vadų pasitarimą, vadovauti Dainavos apygardai pavedė Šarūno rinktinės vadui Benediktui Labėnui-Kariūnui. Jis atvyko į Kalesnykų miške įsikūrusį apygardos štabą žiemos pradžioje. Liongino Baliukevičiaus-Dzūko „Dienoraštyje“ išlikęs įrašas: „1949 m. sausio 14 d. Pagaliau atvyko ir „įpėdinis“ Kariūnas...“ Čia ir susikirto Kariūno bei tariamo partizano Kapso, o iš tikrųjų MGB agento Varno – Kosto Kubilinsko keliai. Manytina, kad jie vienas kitą žinojo iš prieškario ir karo metų kūrybos, galbūt buvo susitikę kuriame nors jaunųjų literatų renginyje Kaune, Marijampolėje ar Alytuje. Tai patvirtina ir dabar žinomi agento Varno pranešimai savo viršininkams. Viename iš jų Varnas rašo: „Kariūnas atėjo į bunkerį susitikti su Vanagu. Vanagas truputį žinojo Kariūną iš anksčiau, iš spaudos, nes jis nuo 1938 m. rašė įvairias humoreskas ir eilėraščius, kuriuos pasirašinėdavo savo tikrąja pavarde ir pseudonimais. Vanago simpatijas Kariūnas išsikovojo savo eilėraščiais ir dainomis, kurių jis nemažai parašė. Turi senos periodikos komplektus, dažnai naudojasi senomis satyromis, kurias perdirba į šiuolaikines.“ Pasak Varno, Kariūnas jaunas, maždaug 30 metų, liesokas, atkaklus partizanas, jau dalyvavęs daugelyje mūšių ir laikomas „pilnai patikimu žmogumi“. Pelnęs partizanų apdovanojimų. Pranešimo data: 1949 02 14.

Ėjo kupinos pavojų ir nelengvo partizaniško gyvenimo dienos ir naktys. Benediktas Labėnas-Kariūnas dalyvavo žygiuose, lankė jam pavaldžius partizanų būrius, sprendė vis naujus iškylančius uždavinius. „Jau kelios dienos dvejuose bunkeriuose būna po 13–14 žmonių...“ – rašė savo „Dienoraštyje“ Lionginas Baliukevičius-Dzūkas. Kitas įrašas: „Mudu su Kariūnu miegame „viršutiniame aukšte“, tai vandens lašai pirmiausia pradėjo kristi ant mudviejų. Ant grindų jau bala, bet tai smulkmena. Ką daryti, kai ant mūsų „lovų“ balos susidarys?“

1949 m. kovo 5 d. štabe buvo nutarta kuo skubiausiai išleisti biuletenį, skirtą specialiai inteligentijai, kuriame turėjo būti „paliestas ir kai kurių mūsų inteligentų abejingumas, pasyvumas, pataikavimas ir pernelyg didelė raudonojo stabo baimė. Pokalbyje dalyvavo Kariūnas, Vilnis, Kapsas ir Dzūkas. Kariūnas pažadėjo parašyti įžanginį straipsnį, kuriame palies visos mūsų kovos idėjinį pagrindą, nesusipratimus ir pan.“, – rašė „Dienoraštyje“ Lionginas Baliukevičius-Dzūkas.

1949 m. kovo 6 d. vakare Dzūkas, Vieversys ir Guoba išėjo iš bunkerio, jame liko Kariūnas, Kapsas ir Vilnis, du pastarieji, kaip minėta, į partizanų eiles infiltruoti MGB agentai. Kovo 7-osios rytą pajutę, kad gali būti demaskuoti, ryžosi kruvinam nusikaltimui – nušovė miegantį Kariūną; pirmasis pakėlė ranką su ginklu Kostas Kubilinskas. Poetas nužudė poetą. Beje, būtent Kostas Kubilinskas į šią išdavikišką ir budelišką veiklą įtraukė Algirdą Skinkį, kuris atliko kontrolinį šūvį. Užmaskavę bunkerį, jie abu nuskubėjo į Alytų ir atlydėjo iš ten MGB-istus prie netoliese buvusio Dainavos apygardos Kazimieraičio rinktinės štabo bunkerio... Mūšyje su okupantais žuvo Kazimieraičio rinktinės vadas Vaclovas Voveris-Žaibas ir 3 kovotojai. Lionginas Baliukevičius-Dzūkas su bendražygiais vėliau aplankė abi tragedijos vietas, o savo „Dienoraštyje“ jis paliko tokį įrašą: „Prieš akis stovi

Žaibas ir juokiasi, liūdnas, susinervinęs ir ligotas Kariūnas, vos spėjęs įstoti į partizanus Vilnis, Kapsas, Vanagas…“

Benediktas Labėnas-Kariūnas buvo vienas iš pagrindinių „Laisvės varpo“ autorių, rašė partizaniškas dainas, tačiau užrašai dingę. Prof. Ona Voverienė darė prielaidą, kad jo rankraščius po nužudymo pasisavino Kostas Kubilinskas. Todėl pastarojo kūrinius po 1949 m. kovo 7-osios tikslinga palyginti su nužudyto Benedikto Labėno paskelbta ir žinoma kūryba, atliekant lingvistinę ekspertizę.

1999 m. kovo 7 d. minint 50-ąsias žūties metines šalia buvusio bunkerio vietos (Kalesnykų girininkija, 5 kvartalas) buvo pastatytas kuklus tipiškas atminimo ženklas, primenąs čia įvykusią tragediją. 1991 m. toji vieta paženklinta kryžiumi (aut. A. Liovė), kurį pastatė Kariūno sesuo Eugenija Sušinskienė su artimaisiais.

1999 m. gegužės 12 d. Lietuvos gyventojų genocido ir rezistencijos tyrimo centro (LGGRTC) Pasipriešinimo dalyvių (rezistentų) teisių komisija partizanui Benediktui Labėnui-Kariūnui pripažino kario savanorio teisinį statusą (po mirties). 1999 m. gegužės 19 d. Lietuvos Respublikos Prezidento dekretu jis apdovanotas Vyčio kryžiaus 3-iojo laipsnio ordinu (dabar – Vyčio Kryžiaus ordino Komandoro kryžius) (po mirties). 1999 m. gegužės 27 d. Lietuvos Respublikos Prezidento dekretu Nr. 465 Benediktui Labėnui suteiktas Lietuvos kariuomenės pulkininko laipsnis (po mirties).

2000 m. kraštotyrininkas Juozas Kuckailis parengė ir išleido knygą „Benys Labėnas. Žygiuojanti tauta“ (160 psl.), kurioje pateikta Benedikto Labėno (Labensko) jaunystės dienų poezija ir proza – kaip poeto, kario, partizano atminimo įamžinimas, jo siekių ir jaunatviškų troškimų bei vilčių išsipildymas, kaip paskutinė padėka už jo, literato, patrioto, atkaklų darbą, ištikimybę tautos laisvės idealams, už šventą kovą su mūsų krašto pavergėjais.

Literatūra:

1. Juozas Kuckailis. Dzūkai, d. 2. Vilnius, 2000, p. 208, 209, 210, 211, 212.

2. Benys Labėnas. Žygiuojanti tauta (parengė Juozas Kuckailis). Marijampolė, 2000, p. 5, 6, 7, 8, 9, 10, 12, 13, 14, 15, 16, 17, 19.

3. Lietuvos kariuomenės karininkai 1918–1953, t. 5. Vilnius, 2005, p. 13, 375.

4. Lietuvos kariuomenės karininkai 1918–1953, t. 9. Vilnius, 2013, p. 323.

5. Lietuvos kariuomenės karininkai 1918–1953, t. 10. Vilnius, 2015, p. 160, 208, 239, 257.

6. Henrikas Rimkus. Lietuvos partizanų Dainavos apygardos kronika 1944–1954 m. (rankraštis). Alytus, 1998, p. 4, 18, 139.

7. Visuotinė lietuvių enciklopedija, t. 11. Vilnius, 2007, p. 394.

8. Pr. Žolynas. XV aspirantų laida. Karys (JAV). 1981 m. Nr. 8, p. 345–347.

9. Antanas Kenstavičius. Iš Drezdeno į apsupimą. Karys (JAV). 1989 m. Nr. 9, p. 409.

10. Juozas Kuckailis. Dėl laisvės tavosios, Tėvyne... XXI amžius. 2000 m. kovo 9 d. Nr. 23, p. 8.

11. Juozas Kuckailis. Ar tikrai Benediktas Labėnas-Kariūnas dalyvavo Sedos kautynėse? XXI amžius. 2007 m. lapkričio 14 d. Nr. 84 , p. 8.

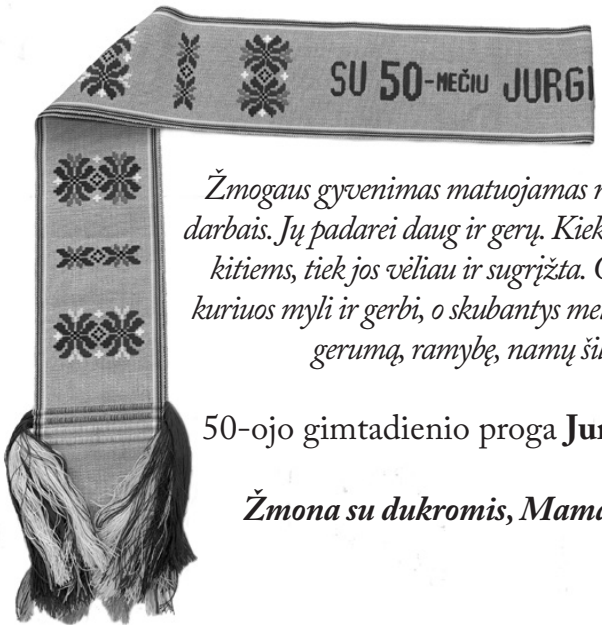

Žmogaus gyvenimas matuojamas ne metais, o nuveiktais darbais. Jų padarei daug ir gerų. Kiek širdies šilumos atidavei kitiems, tiek jos vėliau ir sugrįžta. Glausk prie savęs tuos, kuriuos myli ir gerbi, o skubantys metai teatneša džiaugsmą, gerumą, ramybę, namų šilumą ir viltį.

50-ojo gimtadienio proga **Jurgį Vaičiulį** sveikina

Žmona su dukromis, Mama bei sesės ir broliai su šeimomis

ŠILTNAMIAI

Kokybiški, polikarbonato dangos, įvairių matmenų, karkasas pagamintas iš cinkuoto plieno profilių, 100 % apsauga nuo žalingų UV spindulių. Šviesos pralaidumas daugiau kaip 80 %.

Skambinkite tel. +370 686 72158